

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

TEISĖS PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

Rokas Čekavičius

**Suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos vaidmuo jaunų
suaugusiųjų nusikalstamam elgesiui internete**

Magistro darbas

Darbo vadovė: prof. dr. Ilona Laurinaitytė

Vilnius, 2026

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	6
PRATARMĖ	7
1. ĮVADAS	9
1.1 Suvokiamas anonimiškumas	9
1.1.1 Suvokiamo anonimiškumo samprata	9
1.1.2 Anonimiškumas internete	10
1.1.3 Anonimiškumo poveikis žmogaus elgesiui internete	12
1.2 Psichopatija	15
1.2.1 Psichopatijos samprata	15
1.2.2 Psichopatija internete	17
1.3 Nusikalstamas elgesys internete	18
1.3.1 Nusikalstamo elgesio internete samprata ir klasifikacija	18
1.3.2 Nusikaltėlių internete charakteristikos	21
1.3.3 Nusikalstamo elgesio internete problematika Lietuvoje	22
1.4 Anonimiškumo vaidmuo nusikalstame elgesyje internete	23
1.5 Psichopatijos vaidmuo nusikalstamame elgesyje internete	25
1.6 Tyrimo tikslas ir uždaviniai	26
2 TYRIMO METODIKA	28
2.2 Tyrimo dalyviai	28
2.2 Tyrimo instrumentai	28
2.3 Tyrimo eiga	33
2.4 Duomenų analizė	33
3 REZULTATAI	35

3.1 Aprašomoji statistika.....	35
3.2 Kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninės kompetencijos ryšys su nusikalstamu elgesiu internete.	37
3.3 Suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos sąryšis su jaunų suaugusiųjų nusikalstamu elgesiu internete.	39
3.4 Nusikalstamą elgesį internete prognozuojantys veiksniai	40
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	42
IŠVADOS	46
LITERATŪRA	47
PRIEDAI	57
1 priedas. Dirbtinio intelekto (DI) naudojimo deklaracija.	57
2 priedas. Skalių vidinis suderinamumas, Kolmogorov'o-Smirnov'o kriterijus, asimetrijos ir eksceso koeficientai, histogramos.....	58
3 priedas. Informuoto sutikimo forma.	59
4 priedas. Kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninių technologijų kompetencijų dažniai.....	59
5. priedas. PAS faktorinė analizė.....	60

SANTRAUKA

Čekavičius, R. (2026). *Suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos vaidmuo jaunų suaugusiųjų nusikalstamam elgesiui internete*. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas. – 60 psl.

Įvadas. Šiuolaikiniame spartaus technologinio vystymosi kontekste nusikalstamas elgesys internete tampa vis aktualesne visuotinio masto problema. Toks elgesys išskirtinai dažnai pasireiškia paauglių ir jaunų suaugusiųjų populiacijoje (Davidson et al., 2022; Kranenbarg et al., 2022). Skaitmeninėje erdvėje pasireiškiantis anonimiškumas gali sietis ar net prognozuoti asmens įsitraukimą į nelegalaus pobūdžio veiklas. Tuo tarpu psichopatijos bruožai yra sietini su asocialiu ir nusikalstamu elgesiu ne tik fiziniame, bet ir skaitmeniniame pasaulyje, pavyzdžiui, internete. Šiame magistro baigiamajame darbe yra siekiama ištirti, kaip jaunų suaugusiųjų populiacijoje suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožai koreliuos su nusikalstamu elgesiu internete.

Metodika. Tyrime dalyvavo 19–29 metų amžiaus ($M = 24,0$; $SD = 2,52$) jauni suaugę asmenys ($N = 134$), iš kurių 93 buvo moterys (69,4 proc.) ir 41 – vyrai (30,6 proc.). Tyrimui atlikti naudota Suvokiamo anonimiškumo skalė (Hite et al., 2014), Triarchinės psichopatijos vertinimo klausimynas (Patrick, 2009) ir tyrimo populiacijai adaptuota Kibernetinių nusikaltimų indekso skalė (Rightley et al., 2023).

Rezultatai. Jaunų suaugusiųjų suvokiamas anonimiškumas ir psichopatijos bruožai nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete. Jaunų suaugusių vyrų skaitmeninė kompetencija teigiamai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete. Jauni suaugę vyrai pasižymi aukštesniais psichopatijos bruožais ir dažniau įsitraukia į nusikalstamą elgesį internete nei jaunos moterys. Suvokiamas anonimiškumas ne–moderuoja ryšio tarp psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete. Lytis, kontroliuojant kitus tyrimo kintamuosius, paaiškina 13,6 procento nusikalstamo elgesio duomenų sklaidos jaunų suaugusiųjų imtyje.

Raktiniai žodžiai: suvokiamas anonimiškumas, psichopatija, nusikalstamas elgesys, jauni suaugusieji, internetas.

SUMMARY

Čekavičius, R. (2026). *The role of perceived anonymity and psychopathy in young adults' criminal behavior online*. Master Thesis. Vilnius University. – 60 p.

Introduction. In today's context of rapid technological development, criminal behavior online is becoming an increasingly pressing global problem. Such behavior is particularly prevalent among adolescents and young adults (Davidson et al., 2022; Kranenbarg et al, 2022). The sense of anonymity in the digital space is linked to, and might even predict, a person's involvement in illegal activities. Meanwhile, traits of psychopathy are associated with antisocial and criminal behavior not only in the physical, but also in the digital world, such as the internet. This study aims to determine how young adults' perceived anonymity and psychopathic traits are related to criminal behavior in the digital space.

Methodology. The study included young adults ($N = 134$) aged 19–29 ($M = 24.0$; $SD = 2.52$) of whom 93 were women (69.4%) and 41 were men (30.6%). The study utilized the Perceived Anonymity Scale (Hite et al., 2014), the Triarchic Psychopathy Measure (Patrick, 2009), and the Cyber Crime Index (Rightley et al., 2023) which was adapted for the current sample.

Results. Perceived anonymity and psychopathy among young adults are not associated with criminal behavior in cyberspace. Technical competency among young adult men are positively associated with cybercrime. Young men exhibit higher levels of psychopathic traits and commit cybercrimes more frequently than young women. Perceived anonymity does not moderate the relationship between psychopathy and cybercrime. Gender, when controlling for other study variables, explains 13.6% of the variance in cybercrime data within the young adult sample.

Keywords: perceived anonymity, psychopathy, cybercrime, young adults.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Nusikalstamas elgesys skaitmeninėje erdvėje (angl. *Cyber-criminal behavior*) apibūdina neteisėtus ar socialiai nepriimtinius veiksmus, naudojančius kompiuterinėmis technologijomis, tinklais ar skaitmeniniais įrenginiais. Tai yra platus terminas, apimantis tokias veikas kaip kibernetiniai nusikaltimai (angl. *cybercrime*) ir kibernetiniai nusižengimai (angl. *cyber-deviance*). Šiame tyrime nusikalstamo elgesio internete sąvoka bus vartojama remiantis plačiąja kriminologine samprata. Jis apims nusikalstamas veikas, nukreiptas prieš elektronines sistemas (angl. *cyber-dependent crimes*), pavyzdžiui, įsilaužimas į kito asmens socialinių tinklų paskyrą, taip pat ir „tradicines“ nusikalstamas veikas, kurias palengvina elektroninės technologijos (angl. *cyber-enabled crimes*), pavyzdžiui, patyčios ar neteisėtų narkotinių medžiagų platinimas internete.

Psichopatija (angl. *Psychopathy*) yra daugialypis, dimensinis asmenybės konstruktas, charakterizuojamas ekstremaliais elgesio nukrypimais, tokiais kaip emocinis šaltumas, agresija, egocentriškumas bei elgesio neslopinimas (Driessen et al., 2021; Patrick, 2022).

Suvokiamas (subjektyvus) anonimiškumas apibūdinamas asmens suvokimu arba įsitikinimu, jog jo (-jos) asmeninė tapatybė tam tikrame kontekste ar aplinkoje išlieka nežinoma, paslėpta, nepaisant faktinių identifikavimo galimybių (Hite et al., 2014; Yu & Riddle, 2022).

Faktinis (objektyvus) anonimiškumas yra traktuojamas kaip techninių aplinkybių būseną, kurioje informacijos negalima susieti (pvz., veiksmų internete) su konkrečiu šaltiniu (pvz., veiksmus atlikusiu asmeniu) (Marx, 1999).

PRATARMĖ

Nusikalstamas elgesys internete ir (ar) elektroninėje erdvėje tebėra plačiai paplitusi problema, paveikianti privačius asmenis ir įmones, svarbias šalies infrastruktūras bei vyriausybės agentūras (Rightley et al., 2023). Kibernetinių nusikaltimų mastas kasmet tik didėja ir tikėtina, kad artimoje ateityje pasaulinės kibernetinių nusikaltimų kontrolės sąnaudos išaugs nuo 9,22 trilijono JAV dolerių 2024 m. iki 13,82 trilijono JAV dolerių 2028 m. (Fleck, 2024). Tapatybės vagystės, terorizmas, vaikų pornografijos platinimas ir smurtas – tėra keletas internete paplitusių nusikaltimų, neigiamai paveikiančių tiek pavienius asmenis, tiek atskiras valstybes tarptautiniu lygiu (Ibrahim et al, 2021). Nusikaltimų elektroninėje erdvėje klausimu, Lietuva nėra išimtis. Tobulėjant informacinėms technologijoms, ūkinei, finansinei ir kitai veiklai sparčiai persikeliant į elektroninę erdvę, internete vykdomų nusikalstamų veikų skaičius Lietuvos Respublikoje, kaip ir visame pasaulyje, nuolat auga, bei prognozuojama, kad ir toliau augs (Lietuvos Respublikos prokuratūra, 2022). Remiantis Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos tyrimų duomenimis, 2017–2023 m., Lietuva kartu su Estija, Latvija ir Kipru pirmavo Europos Sąjungoje pagal nelegalaus turinio siuntimąsi (Cayuela et al., 2024). KAM kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaitoje (2024) įvardijama, jog Lietuvoje užregistruotų nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje skaičiai kasmet didėja. Nors šis augimas nėra kritinis, elektroninėje erdvėje vykdomi nusikaltimai išlieka aktualia ir gilėjančia problema (Kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2024).

Iki šiol tarp mokslininkų nėra sutariama, kas lemia žmonių nusikalstamą elgesį internetinėje aplinkoje. Nepaisant to, tyrėjai randa tvirtų empirinių įrodymų, jog anonimiškumas gali atlikti svarbų vaidmenį nusikalstamo elgesio formavimuisi internete (Armstrong & Forde, 2003; Jain et al., 2021). Viešai prieinamos skaitmeninės priemonės, pavyzdžiui, virtualūs privatūs tinklai ir tarpiniai serveriai, gali užtikrinti asmenų nesusekamumą elektroninėje erdvėje (Armstrong & Forde, 2003). Taigi, nusikalsti linkę asmenys internete gali jaustis pakankamai saugiai, kad įsitrauktų į nelegalias veiklas, nes jų veiksmai išliks neaptikti teisėsaugos institucijų atžvilgiu (Lusthaus, 2012). Tačiau ne tik faktinis, bet ir subjektyviai suvokiamas asmens anonimiškumas gali teigiamai sietis su nusikalstamu ar socialiai nepriimtiniu elgesiu internete (Suler, 2004). Naujausi tyrimai rodo, jog suvokiamas anonimiškumas reikšmingai prognozuoja nusižengimus internete bei teigiamai siejasi su smurtu ir moraliniu atsiribojimu (Zhang, 2023; Zhao, 2024).

Interneto vartotojų asmeninės charakteristikos taip pat svariai prisideda prie nuolatos kintančios nusikaltimų ekosistemos internete. Naujausi tyrimai atskleidžia, kad psichopatija yra

teigiama susijusi su nusikalstamu elgesiu internete, ypač kai asmuo jaučiasi anonimišku ir stokoja atsakomybės už savo veiksmus (March, 2022). Remiantis Moor ir Anderson (2019) sisteminės analizės išvadomis, iš visų trijų Tamsiosios Triados bruožų psichopatija artimiausiai siejasi su įvairiais nusikalstamo elgesio atvejais internete. Psichopatijai būdingas empatijos trūkumas, manipuliacija, impulsyvumas, nepagarba, socialinių normų nesilaikymas įgalina internetinę aplinką, kurioje yra skatinamas nusikalstamas elgesys (Hudon et al., 2025).

Daugelis tyrėjų sutinka, kad anonimiškumas bei psichopatija artimai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete. Tačiau šiuos ryšius analizuojantys tyrimai Lietuvoje nėra atliekami. Pažymėtina, kad kibernetinių nusikaltimų skaičiai kasmet auga, todėl valstybė patiria milžiniškus finansinius nuostolius. Šios lėšos veikiau galėtų būti panaudotos ekonominiam augimui skatinti. Nors Lietuvos žiniasklaidoje šios problemos yra aktyviai aptariamoms, vis dėlto trūksta dėmesio ir išteklių tyrimams, kurie nagrinėtų kibernetinių nusikaltimų rizikos veiksnius. Gilinimasis į anonimiškumo ir psichopatijos bruožų pasireiškimą internete galėtų reikšmingai prisidėti prie platesnio supratimo apie dabartinę probleminę nusikalstamo elgesio skaitmeninėje erdvėje situaciją Lietuvoje. Atitinkamai šio darbo tikslas – ištirti, kaip jaunų suaugusiųjų populiacijoje suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete.

1. ĮVADAS

1.1 Suvokiamas anonimiškumas

1.1.1 Suvokiamo anonimiškumo samprata

Anonimiškumas – tai būseną, kai esi neatpažįstamas kitų (Oxford University Press, b.d.). Bendrąja prasme, šią būseną galima apibūdinti situacija, kurioje žmogaus veiksmas, pareiškimas ar pats buvimas nesisieja su jo tapatybe. Pavyzdžiui, slapyvardžiu besinaudojantis interneto vartotojas sukūrė slapta prieinamą, nelegalaus turinio svetainę. Pastaruoju atveju, svetainę sukūręs asmuo yra vadinamas anonimu, o sąlygos, kuriomis atliktas nusikaltimas, anoniminėmis (Krasnovas, 2001). Anonimiškumas yra skirstomas į suvokiamą arba subjektyvų ir faktinį arba objektyvų (Pinsonneault & Heppel, 1997). Suvokiamas anonimiškumas nusako asmens suvokimą, kiek jo asmeninė tapatybė yra nežinoma kitiems tam tikroje aplinkoje ar kontekste (Hite et al., 2014). Tai yra žmogaus įsitikinimas savo gebėjimais išlikti neatpažįstamu, atsižvelgiant į konkrečios aplinkos ypatybes (Yu & Riddle, 2022). Pavyzdžiui, asmuo gali manyti, jog yra visiškai atpažįstamas, kai sako kalbą savo gimtadienio vakarėlyje, tačiau yra mažiau atpažįstamas pažeidus eismo taisyklės užmiestyje. Kitais žodžiais tariant, suvokiamas anonimiškumas yra kiekis, kuriuo aš suvoku arba esu įsitikinęs, jog šiuo metu, čia, esu neatpažįstamas kitų, ir mano konkretūs veiksmai negali būti atsekti ar susieti su mano asmenine tapatybe. Tuo tarpu faktinis anonimiškumas nepriklauso nuo asmens įsitikinimų ar suvokimo, o nuo situacijos techninės realybės (Pinsonneault & Heppel, 1997), pavyzdžiui, skaitinio kompiuterio adreso (angl. *Internet Protocol address, IP*) matomumo būsenos ar kaukės dėvėjimo nusikaltimo atlikimo metu (Hudon et al., 2025). Suvokiamas ir faktinis anonimiškumas, nepriklausomai nuo konteksto, veikia kontinuumu, t. y., svyruoja nuo pilnos identifikacijos iki visiško neatpažinimo (Hite et al., 2014). Pavyzdžiui, nuo įsitikinimo, kad esu atpažįstamas, kai naudojuosi savo socialinių tinklų paskyra, iki suvokimo, jog užsimaskavęs netikru vardu galiu nesusekamai dalintis asmenine nuomone žinių portalų diskusijos skytyje.

Anonimiškumas iš esmės yra socialinis reiškinys, kuriam atsirasti reikia bent vieno žmogaus auditorijos (Marx, 1999). Asmuo, stovintis kalno viršūnėje, negali būti laikomas anonimu, jei jis neturi jokios sąveikos su kitais ir apie jo buvimą niekas nežino (Marx, 1999). Visgi psichologijos moksle anonimiškumas yra tyrinėjamas ne tik kaip socialinis, bet ir kaip kognityvinis fenomenas. Zimbardo (1969), Postmes & Spears (1998) savo darbuose tyrinėjo anonimiškumo įtaką žmogaus savimonei, asmeninei bei socialinei tapatybei, elgesiui. Anot Zimbardo (1969), žmogui esant anonimiškumo būsenoje padidėja tikimybė, jog pasireikš impulsyvūs ir spontaniški veiksmai, autoriaus pateikiamoje teorijoje apibrėžiami neslopino

(angl. *deindividuation*) samprata. Tyrėjo aiškinimu, kai asmuo negali būti atpažįstamas arba išskiriamas kitų, jis negali būti vertinamas, kritikuojamas ar teisiamas, todėl toks žmogus neturi priežasties jaudintis dėl aplinkinių vertinimo (Zimbardo, 1969). Tai suteikia galimybę atsiriboti nuo savo asmeninės tapatybės, vertybių bei moralinių nuostatų, kurių trūkumas lemia neslopinantį ir taisyklės laužantį elgesį (Zimbardo, 1969). Tačiau ne visi mokslininkai sutinka su šiomis išvadomis ir teorinėmis prielaidomis. „Socialinės tapatybės ir neslopinimo efektų modelyje“ (angl. *Social Identity Model of Deindividuation Effects, SIDE*) teigiama, jog anonimiškumas susilpnina žmogaus asmeninę tapatybę, tačiau, priešingai nei teigė Zimbardo, asmens priklausomumas grupei sustiprėja (Postmes & Spears, 1998). Anonimiškumas gali užtikrinti saugumą, dėl kurio žmonės susitapatina su visuomenėje slopinamomis grupės normomis (Postmes & Spears, 1998, 2002). Naujausi tyrimai patvirtina, jog anonimiškumas gali sustiprinti, o ne susilpninti asmens socialinę tapatybę, pavyzdžiui, prisijungiant prie patyčių internete (Chan et al., 2022). Huang & Li (2016) atlikta metaanalizė parodė, jog anonimiškumas teigiamai siejasi su konformizmu. Kuo asmenys internete jaučiasi menkliau susekami, tuo griežčiau jie laikosi savo konkrečios skaitmeninės grupės taisyklių (Huang & Li, 2016). Panašūs rezultatai pastebimi ir Spears (2021) mokslinės literatūros apžvalgoje, kurioje autorius teigia, jog anonimiškumas akivaizdžiai stiprina grupės įtaką ir tapatinimąsi su socialine grupe.

Pastebima, jog didžioji dalis šiuolaikinių tyrimų anonimiškumo tema yra atliekami su internetinėmis bendruomenėmis (Chan et al., 2022; Huang & Li, 2016). Išskirtinai dažnai anonimiškumo vaidmuo yra nagrinėjamas nusikalstamo ir asocialaus elgesio kontekste (Armstrong & Forde, 2003; Chui, 2014; Kim et al., 2023). Per paskutiniuosius kelis dešimtmečius, žmonių bendravimui, darbui ir laisvalaikiui persikėlus į skaitmeninę erdvę, verta išsamiau pažvelgti, kaip anonimiškumo fenomenas pasireiškia internetinėje aplinkoje.

1.1.2 Anonimiškumas internete

Anonimiškumas internete (angl. *online anonymity*) apibūdinamas kaip galimybė dalyvauti interneto veiklose neidentifikuotai, pavyzdžiui, neatskleidžiant vardo, buvimo vietos ar kitos asmeninės informacijos (Cunnington, 2023). Anot Turkle (1995), pirmaisiais pasaulinio tinklo (angl. *The World Wide Web*) atsiradimo metais, institucijos pažadėjo žmonėms suteikti galimybę išlikti anonimiškiems internete. Tuo buvo siekiama užtikrinti pirmosios interneto vartotojų laidos laisvę ir saugumą, naujai atsiradus technologijoms (Turkle, 1995). Praėjus keturiasdešimt trims interneto egzistavimo metams, istorija beveik nepasikeitė. Anonimiškumas internete iki šiol yra laikomas viena iš pamatinių žmogaus teisių ir vertybių (Jardine, et al., 2018). Visuotinai sutariama, kad anonimiškumas turėtų būti puoselėjamas,

ketinant užtikrinti žmonių saviraiškos laisvę ir privatumą, ir skatinamas, siekiant įgyvendinti tam tikras idėjas ar vertybes, pavyzdžiui, išsaugoti piliečių autonomiją valstybės atžvilgiu (Lim et al., 2011). Hoang & Pishva (2014) teigimu, anonimiškumas internete šiuo metu užtikrina saugią komunikaciją tarp viso pasaulio žmonių, sustiprina asmeninės informacijos saugumą bei slopina interneto keliamus pavojus, tokius kaip įsilaužimus į paskyras bei kenkėjiškas programas. Tačiau svarbu atsižvelgti į tai, jog mažesnis susekamumas internete nėra vien teigiamas pasekmės lemiantis veiksnys (Cunnington, 2023). Kita vertus, anonimiškumas gali tapti priemone, dažnai pasitelkiama piktnaudžiavimo, apgaulės bei nusikalstamų veikų kontekste (Cunnington, 2023).

Šiais laikais tapatybės nustatymas yra būtinas, norint naudotis įvairiomis skaitmeninėmis paslaugomis, pavyzdžiui, prisijungti prie banko paskyros ar tiesiogiai stebėti filmus internete. Nepaisant to, skaitmeninės erdvės platybėse galima surasti ne vieną viešai prieinamą priemonę, leidžiančią neidentifikuojamai naršyti pasauliniame tinkle. Techniškai anonimiškumas internete yra užtikrinamas įvairiais būdais: skirtingais naršyklių režimais, tarpiniais serveriais (angl. *proxy*), virtualiu privačiu tinklu (angl. *virtual private network, VPN*) ar svogūniniu maršrutizatoriumi (angl. *The onion router, Tor*) (Sardá et al., 2019). Šie metodai padidina tiek interneto vartotojo faktinį ne-susekamumą, tiek subjektyvų neatpažinimo jausmą (Thomaz, et al., 2020). Remiantis interneto apklausų duomenimis, neatpažinimo jausmas internete yra pasiekiamas konkrečiomis priemonėmis ar veiksmais (Rainie et al., 2013). Dažniausi iš jų: virtualūs privatūs tinklai, naršymo ir slapukų istorijos pašalinimas, kelių elektroninio pašto adresų naudojimas, netikros prisijungimo paskyros bei asmeninio kompiuterio pakeitimas viešu kompiuteriu (Rainie et al., 2013). Naujausios apklausos ir tyrimai rodo, jog jauni asmenys labiau linkę naudotis anonimiškumo paslaugomis. Beveik du trečdaliai (65 proc.) jaunų suaugusiųjų ir paauglių (15–18 m.) bent kartą per metus bendrauja internete neatskleisdami savo tikrosios tapatybės (Youth IGF Project, 2013). Nacionaliniu lygmeniu Didžiojoje Britanijoje atliktame tyrime buvo nustatyta, kad paaugliai ir jauni suaugusieji (16–24 m.) dažniau nei visos kitos amžiaus grupės naudojasi privačiais virtualiais tinklais (54 proc.) (Shah, 2024). Rainie et al. (2013) ir Sarda et al. (2019) minėtų priemonių taikymas gali asmenims suteikti prieigą prie įprastais būdais nepasiekiamos pasaulinio tinklo dalies – tamsiojo interneto (angl. *Dark web*) (Saleem et al., 2022). Kuris yra glaudžiai siejamas su nusikalstamu elgesiu ir neteisėtomis veikomis: terorizmu, sukčiavimu (angl. *Phishing*), kibernetiniais įsilaužimais ir vaikų turinio pornografinės medžiagos platinimu (Kaur & Randhawa, 2020). Svarbu atsižvelgti, jog jauni suaugusieji – iki 30 metų – dažniausiai linkę

naudotis tamsiuoju internetu kai kuriuose Europos šalyse, išskyrus, Vokietiją ir Airiją (Sirola et al., 2024).

Tyrimai rodo, jog anonimiškumas gali atlikti moderatoriaus vaidmenį tarp tamsiojo interneto naudojimo ir siekio užsiimti nusikalstamu elgesiu (Ai-Shatnawi et al., 2024; Kim et al., 2023). Anot Woodhams et al. (2021), įtariamieji bylose dėl vaikų pornografijos disponavimo ir platinimo, skyrė daug dėmesio nusikalstamos veikos rizikai suvaldyti ir užtikrinti saugumo priemones. Siekdami paslėpti savo asmeninę tapatybę ir išvengti teisėsaugos institucijų akiračio, įtariamieji dažniausiai naudodavosi Tor naršyklės paslaugomis (Woodhams et al., 2021). Taip pat šie asmenys stengėsi maskuoti visus asmeninius identifikatorius internete bei laikėsi nusikalstamos bendruomenės taisyklių, skirtų išsaugoti anonimiškumą (Woodhams et al., 2021).

Anonimiškumo ryšys su internetu yra dvejopas. Viena vertus, tai yra įrankis, užtikrinantis privatumą ir žodžio laisvę (Lim et al., 2011), kita vertus jis gali sukurti terpę nusikalstamam elgesiui (Woodhams et al., 2021). Nepaisant to, kad tyrimų duomenys rodo, jog jauni suaugusieji aktyviausiai naudojasi anonimiškumo paslaugomis internete, vis dėlto tokio įsitraukimo priežastys nėra aiškios. Taip pat nepakankamai išanalizuota, kiek anonimiškumas prisideda prie nusikalstamo elgesio formavimosi internete.

1.1.3 Anonimiškumo poveikis žmogaus elgesiui internete

Vienas iš būdų, analizuojantis žmonių elgesį internete, yra pateikiamas Suler (2004) moksliniame darbe, kuriame autorius atlieka neslopinimo internete efekto (angl. *Online disinhibition effect*) teorinę analizę. Neslopinimo internete efektas yra moksliniais tyrimais pagrįsta prielaida, teigianti, jog asmenys internete yra linkę elgtis skirtingai nei realybėje (Wang et al., 2020). Anot Suler (2004), žmonės, leisdami laiką internete, atsipalaiduoja, jaučiasi mažiau suvaržyti bei atviriau išreiškia savo mintis. Neslopinimą internete galima apibūdinti laisvės pojūčiu, skatinančiu nustoti rūpintis savo veiksmų pasekmėmis (Suler, 2004). Norint giliau suprasti neslopinimo internete efekto reikšmę, verta išsamiau patyrinėti jo atsiradimo istoriją. Šio efekto konceptualus pagrindas siejamas su ankstesnėmis socialinės psichologijos teorijomis. Neslopinimo internete efekto konceptualinį pagrindą galima priskirti prancūzų tyrinėtojiui Gustave Le Bon (Palano, 2025), kuris teigė, kad buvimas minioje veda prie gilaus įsitraukimo būsenos, kuomet pašalinami įprasti asmens elgesio apribojimai, pavyzdžiui, atsakomybės jausmas (Palano, 2025). Todėl grupėje žmogus leidžia sau elgtis kitaip nei elgtųsi būdamas vienas (Palano, 2025). Vėliau šias idėjas plėtojo tyrėjai Festinger et al. (1963), kurių dėka į mokslinį diskursą buvo įtrauktas „individualybės (*jausmo*) praradimo“ terminas. Vis

dėlto svarbiausią indėlį į šią sritį įnešė Zimbardo (1969) darbai, tapę teoriniu neslopavimo internete efekto pagrindu. Jo iškeltoje „Individualybės jausmo praradimo teorijoje“ (angl. *Deindividuation Theory*) neslopavimas apibūdinamas kaip būseną, kylanti iš anonimiškumo jausmo ir pasireiškianti individualumo pojūčio praradimu grupės atžvilgiu (Zimbardo, 1969). Anot autoriaus, žmogus, esantis šioje būsenoje, labiau linkęs užsiimti asocialiu ir taisyklės laužančiu elgesiu (Zimbardo, 1969). Toks anonimiškumo poveikis žmogaus elgesiui yra pastebimas ne tik realybėje, bet ir internete. Panašūs atradimai atsiskleidžia ir Burkell (2006) analizėje, kurioje anonimiškumo įtaką elgesiui galima pastebėti iškelus dvi sąlygas: 1) situaciją, kurioje asmuo nėra identifikuojamas; 2) situaciją, kuomet asmuo neprisiima atsakomybės už savo veiksmų pasekmes. Anonimiškumo įtaka žmogaus elgesiui internete priklauso nuo jo tipo ir situacijos socialinio konteksto (Burkell, 2006). Skiriami trys anonimiškumo tipai (Burkell, 2006):

- Tapatybės anonimiškumas (angl. *Identity anonymity*) yra apibūdinamas situacija, kurioje asmuo neturi unikalių identifikatorių, pavyzdžiui, nežinomas vardas. Šiame kontekste įprastai žmogaus veiksmai yra labiau nuoširdūs nei žalingi, neretai orientuoti į savasties atskleidimą kitų akivaizdoje. Pavyzdžiui, asmuo, neatskleisdamas savo tapatybės, pasidalina asmeniniais išgyvenimais internetinėse anoniminių alkoholikų bendruomenėse.
- Vizualus anonimiškumas (angl. *Visual anonymity*) yra apibūdinamas situacija, kurioje asmenys nemato vienas kito veidų arba tiesiogiai nestebi savo komunikacijos partnerio. Dažniausiai šioje situacijoje žmonės yra linkę neįsipareigoti vienas kitam, lengviau išreikšti pyktį, agresiją bei suteikti vienas kitam mažiau pagalbos. Pavyzdžiui, asmuo savo socialinių tinklų paskyroje gali nusiųsti žinutę jį supykdytą draugui.
- Veiksmo anonimiškumas (angl. *Action anonymity*) yra apibūdinamas situacija, kurioje veiksmų ir jų turinio negalima susieti su konkrečiu žmogaus asmenine tapatybe ar pseudonimu. Tokioje situacijoje esantys žmonės jaučia daugiau laisvės, mažiau atsakomybės ir dažniau užsiima socialiai nepriimtiniu elgesiu.

Svarbu atsižvelgti, jog visi trys tipai gali vienu metu pasireikšti internete ir daryti bendrą įtaką žmogaus elgesiui (Burkell, 2006). Anonimiškumo vaidmuo elgesiui taip pat yra pabrėžiamas Suler (2004) moksliniame darbe, kuriame teigiama, jog anonimiškumas nusako, kiek asmuo suvokia galįs paslėpti ar pakeisti savo tapatybę internete. Anonimiškumas laikomas pagrindiniu veiksnium, sukeliančiu neslopavimo internete efektą (Suler, 2004). Kai žmonės geba atskirti savo veiksmus internete nuo asmeninio gyvenimo būdo ir tapatybės, jie jaučiasi mažiau pažeidžiami elgtis socialiai nepriimtiniu būdu (Suler, 2004). Anot autoriaus, pasireiškus anonimiškumo

aplinkybėms, atsiribojimas nuo asmeninės tapatybės gali sukelti savimonės, savireguliacijos ir savęs vertinimo sumažėjimą, tiesiogiai lemiantį neslopinantį elgesį internete (Suler, 2004). Neslopinantis elgesys internete skiriamas į du tipus (Cheung et al, 2021):

- Nekenksmingas neslopinimas (angl. *Benign disinhibition*) yra apibūdinamas situacija, kurioje internetinė aplinka skatina asmenį dalintis asmenine informacija ir tyrinėti savo vidinį pasaulį. Tokioje situacijoje esantys žmonės pasižymi poreikiu suprasti savo emocijas bei išspręsti tarpasmenines problemas. Pavyzdžiui, asmuo gali labai nuoširdžiai dalintis savo jausmais anoniminėje interneto bendruomenėje, kurioje jis sulaukia aplinkinių palaikymo.
- Žalingas neslopinimas (angl. *Toxic disinhibition*) – tai tokia situacija, kuomet internetinėje aplinkoje pasireiškia grubaus ir vulgaraus pobūdžio kalba, šmeižiantys komentarai, neapykantos kurstymas ar net grasinimai, kurie visiškai nebūdingi bendraujant akis į akį. Pavyzdžiui, asmuo gali dalintis savo politine nuomone radikaliuose internetinėse bendruomenėse, kuriose jo idėjos bei mintys sulaukia aršios aplinkinių reakcijos.

Skirtumas tarp nekenksmingo ir žalingo neslopinimo kai kuriais atvejais yra dviprasmiškas. Pavyzdžiui, priešiškus pokalbį gali padėti žmonėms pasiekti terapinį proveržį, tuo tarpu dalinimasis jautria asmenine informacija – privesti prie gailėjimosi savo veiksmais (Suler, 2004). Visgi, remiantis Karaaslan (2023) mokslinės literatūros analize, tarp neslopinamo elgesio internete tipų galima pastebėti akivaizdžius skirtumus. Žalingas neslopinimas dažniausiai pasireiškia internetinėse bendruomenėse, kurioms nesvetimi kompiuteriniai žaidimai, neapykantą kurstantis turinys, pornografija, socialinių tinklų programos, politinės temos bei funkcijos, leidžiančios komentuoti ar tiesiogiai siųsti žinutes kitiems vartotojams (Karaaslan, 2023). Naujausi tyrimai rodo, jog anonimiškas bei žalingas neslopinantis elgesys internete artimai siejasi su kibernetine agresija (Wachs et al., 2019). Taip pat pastebima, jog žalingas neslopinimas moderuoja ryšį tarp paauglių priklausomumo bendraamžių grupėms ir įsitraukimo į patyčias internete (Yang et al., 2021). Verta akcentuoti, kad apskritai neslopinantis elgesys internete yra artimai susijęs su patyčiomis (Wang et al., 2024), o išskirtinai vizualus anonimiškumas prisideda prie negatyvių neslopinančio elgesio internete pasekmių (Lapidot-Lefler & Barak, 2012).

Kai kurie tyrėjai pabrėžia, jog anonimiškumas daro reikšmingą poveikį žmogaus elgesiui internete (Burkell, 2006; Suler, 2004; Cheung, 2021). Jis taip pat prisideda prie neslopinimo internete efekto atsiradimo, kuris glaudžiai siejasi su įvairaus pobūdžio žalingu elgesiu internete (Suler, 2004; Yang et al., 2021; Wachs et al., 2019).

1.2 Psichopatija

1.2.1 Psichopatijos samprata

Bendrajai prasme psichopatija suprantama kaip asmenybės sutrikimas, kuriam, be kitų svarbių požymių, būdingas socialinėms, moralinėms ar teisinėms visuomenės normoms prieštaraujantis elgesys (Sanz-García et al., 2021). Pirmieji sutrikimo bruožai įprastai yra identifikuojami jauname amžiuje ir pasižymi afektinėmis, tarpasmeninėmis, gyvenimo pobūdžio bei polinkio į asocialų elgesį charakteristikomis (Patrick, 2022). Anot Hare (2003), psichopatinėms asmenybėms yra būdingas emocinis atsiribojimas, empatijos ar gailesčio stoka, impulsyvumas, patologinis melavimas, probleminis elgesys vaikystėje/paauglystėje, palaidas seksualinis gyvenimas, perdėtas savęs vertinimas, silpna savikontrolė, realistiškų ilgalaikių tikslų neturėjimas bei manipuliatyvus elgesys. Manoma, kad psichopatijos paplitimas bendrojoje populiacijoje nesiekia 1 proc., tačiau tarp nuteistųjų skaičiai gali siekti net 25 proc. (De Brito et al., 2021). Naujausios metaanalizės rodo, jog psichopatija suaugusiųjų amžiaus grupėje gali būti paplitusi iki 4,5 proc., tačiau šis skaičius gali kisti priklausomai nuo lyties, imties tipo ir vertinimo priemonių (Sanz-Garcia et al., 2021).

Viena iš mokslininkų bendruomenėje daugelį metų diskutuojamų problemų – psichopatijos apibrėžimas ir vertinimas. Tyrėjai vis dar neprieina bendros nuomonės, ar šis asmenybės sutrikimas turėtų būti laikomas kategoriniu, ar erdvinio konstruktu (Patrick, 2022). Kitais žodžiais tariant, ar psichopatija turėtų būti konceptualizuojama tipologiškai, t. y., kaip specifinių savybių ir kategorijų rinkinys, ar – erdvinio principu, t. y., kaip kintantis įvairių savybių ir bruožų spektras. Taip pat tyrėjai galutinai nesutaria, kuri teorija, modelis ar teorinės prielaidos tiksliausiai apibūdina psichopatijos konstruklą. Vis dėlto, dauguma mokslininkų palaiko idėją, jog konceptualizavimas, integruojant skirtingas teorines perspektyvas bei tyrimų rezultatus, yra tinkamiausias būdas perprasti psichopatiją (Patrick, 2022). Todėl šiais laikais yra stengiamasi į psichopatiją žvelgti ganėtinai plačiai (Campos et al., 2022). Iš esmės laikomasi prielaidos, jog psichopatija – tai daugialypis konstruktas, heterogeninė asmenybės struktūra, apimanti įvairius tarpusavyje sąveikaujančius ir skirtingomis formomis pasireiškiančius bruožus (Campos et al., 2022).

Svarbu atsižvelgti į tai, jog daugelis šiandien priimtinių ir taikomų koncepcijų yra pagrįstos ankstesnių tyrėjų darbais. Klasikinis ir iki šiol tebeaktualus būdas suprasti psichopatiją aprašomas Hare (2003) moksliniame darbe, kuriame autorius konstruklą apibūdina ne tik asmenybės bruožais, bet ir klinikiniuose stebėjimuose užfiksuotu elgesiu. Remiantis dviejų

faktorių modeliu, psichopatija skiriama į du tipus, pasižyminčius skirtingais bruožais (Hare, 2003):

- 1) *Tarpasmeninis/Emocinis* (beširdiškumas, paviršutiniškas žavesys, perdėtas savęs vertinimas, patologinis melavimas, manipuliatyvumas, sąžinės jausmo ar kaltės stoka, emocinis paviršutiniškumas, empatijos trūkumas ir negebėjimas prisiimti atsakomybės už savo veiksmus);
- 2) *Elgesio/Asocialumo* (stimuliacijos reikiamybė/polinkis į nuobodulį, parazitiškas gyvenimo stilius, realistiškų ilgalaikių tikslų trūkumas, impulsyvumas, neatsakingumas, silpna elgesio kontrolė, ankstyvos elgesio problemos, delinkventinis elgesys, paleidimo sąlygų nesilaikymas (pvz., probacijos taisyklių pažeidimai) ir įsitraukimas į įvairaus pobūdžio nusikaltimus).

Kiti tyrėjai, pavyzdžiui, Cooke et al. (2004), tokiam psichopatijos konceptualizavimui pažėrė nemažai kritikos, teigdami, jog nusikalstamas elgesys veikia yra konstrukto savybių pasekmė, o ne apibrėžimo dalis (Patrick, 2022). Su tuo sutiko ir daugelis vėlesnių mokslininkų, savo tyrimuose į psichopatiją pradėję žiūrėti kaip į stabilų asmenybės charakteristikų rinkinį, dažnai siejamą su biologinėmis elgesio sistemomis bei procesais (Patrick, 2022). Remiantis Cooke ir Michie (2001) atliktos statistinės analizės rezultatais, psichopatiją, priešingai nei teigia Hare (2003), galima suskirstyti į tris faktorius: 1. arogantiškas ir apgaulingas tarpasmeninis santykis; 2. skurdus efekto patyrimas; 3. impulsyvus ir neatsakingas elgesio stilius. Šiame modelyje galiausiai buvo panaikinti „įsitraukimo į įvairaus pobūdžio nusikaltimus“ bei „delinkventinio elgesio“ kriterijai. Autoriai argumentavo, jog šie kriterijai veikia netiesiogiai siejasi su psichopatijos tipologija, o ne iš jos bruožų kylančiu elgesiu (Cooke & Michie, 2001).

Ilgai šioje mokslinėje srityje užsitęsę nesutarimai tarp tyrėjų lėmė tam tikrą susiskaldymą į dvi teorines stovyklas. Vieni psichopatiją priskyrė klinikiniam sindromui, išsiskiriančiam nusikalstamu elgesiu, kiti – normalių asmenybės bruožų ekstremaliam deriniui (Patrick, 2022). Siekiant integruoti skirtingų tyrėjų idėjas ir atradimus, Patrick su kolegomis (2009) sukūrė triarchinį psichopatijos modelį (angl. *The triarchic model of psychopathy*), kuriame psichopatijos bruožai įvairiais lygmenimis pateikiami per alternatyvius istorinius psichopatijos aprašymus (Patrick et al., 2009). Iš esmės, psichopatiją galima apibūdinti trimis pagrindiniais fenotipiniais konstruktais: įžūlumu, piktybiškumu ir neslopinimu (Patrick et al., 2009). Pirmoji grupė – įžūlumas (angl. *Boldness*) – apima: paviršutinišką žavesį, pervertintą pasitikėjimą savimi, socialinį dominavimą, žemą nervingumą, baimę grėsmingose ar netipinėse situacijose, pasiryžimą rizikuoti bei susidurti su pavojais, retą suicidinį elgesį bei iracionalių mąstymo apraiškų nebuvimą. Šioje grupėje yra įvardijami su asmens prisitaikymu susiję

kriterijai. Antroji grupė – piktybiškumas (angl. *Meanness*) – apima: panieką ir artimų ryšių stoką, maištingumą, polinkį į grobuonišką agresiją, neįprastą ar nepriimtina elgesį, skurdų seksualinį gyvenimą, išnaudojimą ir galios siekimą per žiaurumą, šaltumą ir priešiškumą. Ši grupė taip pat apima elgesio nukrypimo ir asocialumo kriterijus. Trečioji grupė – neslopinimas (angl. *Disinhibition*) – apima: impulsyvumą, nepakankamą elgesio savikontrolę, prastą įžvalgumą ir planavimą, sutrikusį afekto ir poreikių reguliavimą bei siekį gauti greitą pasitenkinimą (Patrick et al., 2009).

Apibendrinant galima teigti, jog nėra vienos visuotiniu mastu priimtų psichopatijos sampratos. Iki šiol mokslininkai nesutaria dėl psichopatijos apibrėžimo ir vertinimo, tačiau vis dėlto daugelis tyrėjų laikosi nuomonės, kad konceptualizavimui reikia integruoti įvairius tyrimus bei teorines prielaidas. Daugelis klasikinių psichopatijos konstrukto tyrėjų kritikuoja vienas kito idėjas, tačiau Patrick ir kolegų (2009) sukurtas Triarchinės psichopatijos modelis apima skirtingų tyrėjų sampratas.

1.2.2 Psichopatija internete

Yra pripažįstama, jog internetas atlieka svarbų vaidmenį žmogaus psichologiniam funkcionavimui bei elgesio formavimuisi, ypač asmenims, pasižymintiems antisocialios ar psichopatinės asmenybės bruožais (Hudon et al., 2025). Tyrimai rodo, jog suaugusių vyrų populiacijoje psichopatija lemia paskelbtų asmenukų (angl. *Selfies*) skaičių socialiniuose tinkluose (Fox & Rooney, 2015). Taip pat tie asmenys, kuriems būdingi aukštesni psichopatijos balai, yra linkę dažniau demonstruoti priklausomybę nuo interneto ir socialinių tinklų (March, 2022). Apskritai, naujausiuose tyrimuose psichopatija yra siejama su įvairaus pobūdžio nusikalstamu ir socialiai nepriimtinu elgesiu internete: agresija, patyčiomis, apgaudinėjimu, vagystėmis, persekiojimu, neadekvačiu seksualiniu elgesiu ir vaikų pornografijos žiūrėjimu (March, 2022). Panašios tendencijos pastebimos ir jaunų žmonių populiacijoje: paauglių (16–17 m.) ir jaunų suaugusiųjų (18–19 m.) amžiaus grupėse psichopatija lemia socialiai nepriimtina elgesį internete (Alavi et al., 2025). Viena iš tokių elgesio formų yra kibernetinė agresija (angl. *Cyber aggression*). Pabian ir kolegų (2015) tyrimo rezultatai parodė, kad, kontroliuojant amžių ir lytį, 324 paauglių ir jaunų suaugusiųjų imtyje (14–18 m.) psichopatija reikšmingai prognozuoja kibernetinę agresiją.

Anot Suler (2004), asmenybės bruožai, atsakingi už normas nepaisantį elgesį, internete gali sustiprėti tiek įvairovės, tiek dažnumo aspektais. Tai patvirtina ir Hudon bei kolegų (2025) mokslinės literatūros analizės rezultatai, kuriuose nurodoma, jog internetinė aplinka reikšmingai skatina psichopatinį asmenybių disfunkcinį elgesį (Hudon et al., 2025). Wu ir

kolegoms (2023) atliekant tyrimą, 1123 aukštosios mokyklos (universiteto) studentai užpildė psichopatijos, moralinio atsiribojimo, provokacijos internete ir neslopinimo internete klausimynus. Rezultatai parodė, kad neslopinimo internete efektas reikšmingai moderuoja ryšį tarp psichopatijos ir provokacinio elgesio internete – taip pat, kaip ir moralinio atsiribojimo bei provokacinio elgesio internete (Wu et al., 2023). Tai reiškia, jog neslopinantis elgesys keičia psichopatijos bruožų poveikį asmens elgesiui internete, t. y., gali didinti įsitraukimą į provokacinį elgesį. Panašūs rezultatai gauti ir Li bei kolegų (2026) atliktame tyrime, kuriame 560 vidurinės mokyklos mokinių užpildė moralinio atsiribojimo, tamsiosios triados ir nukrypusio nuo normos elgesio internete klausimynus. Nustatyta, kad moralinis atsiribojimas reikšmingai medijuoja ryšį tarp psichopatijos nusižengimų internete (Li et al., 2026). Tiek psichopatija, tiek moralinis atsiribojimas padidino tikimybę, jog mokiniai pateks į aukšto nukrypimo nuo normos elgesio internete grupę (Li et al., 2026). Panašūs rezultatai gauti ir Walker bei kolegų (2020) tyrime. 157 asmenys atliko rizikos įvertinimo užduotis, kuriomis buvo siekiama nustatyti, ar neslopinimas teigiamai prognozuoja psichopatiją bei verslumo ketinimus. Vėliau šis metodas pakartotas 143 aukštosios mokyklos darbuotojų ir studentų imtyje. Abiem atvejais nustatyta, kad neslopinimas reikšmingai prognozuoja psichopatiją (Walker et al., 2020). Kiek kitokie rezultatai yra pastebimi Nitschinsk ir kolegų (2024) tyrime, kuriame akcentuojama, jog psichopatija teigiamai siejasi su žalinga motyvacija siekti anonimiškumo internete. Paprasti interneto vartotojai anonimiškumu siekia užtikrinti savo privatumą ir sumažinti socialinį nerimą, kylantį iš jausmo, jog asmuo gali būti stebimas internete (Nitschinsk et al., 2014). Tuo tarpu psichopatinės asmenybės strategiškai naudojami anonimiškumo paslaugomis internete, turėdamos tikslą pakenkti kitiems ar įsitraukti į visuomenei žalingas veiklas (Nitschinsk et al., 2024).

Apibendrinant galim teigti, kad psichopatija internete yra susijusi su įvairaus pobūdžio nusikalstamu ir socialiai nepriimtiniu elgesiu tiek bendroje, tiek jaunų suaugusiųjų ir paauglių populiacijoje. Internetinė aplinka, neslopinimo internete efektas, neslopinantis elgesys, moralinis atsiribojimas ir žalinga motyvacija siekti anonimiškumo gali prisidėti prie to, kaip su psichopatija susijęs elgesys yra paaiškinamas internete.

1.3 Nusikalstamas elgesys internete

1.3.1 Nusikalstamo elgesio internete samprata ir klasifikacija

Internetas, kompiuteriai, mobilieji telefonai ir kitos technologijos per pastaruosius kelis dešimtmečius iš esmės pakeitė visus žmogaus kasdienio gyvenimo aspektus: bendravimą, darbą, apsipirkinėjimą, prieigą prie naujienų – ir net laisvalaikį. Ši technologinė pažanga taip

pat sukūrė daug įvairių formų nusikalstamai veikai (Bossler & Berenlbun, 2019). Kibernetiniai nusikaltimai – tai platus terminas, apibrėžiantis neteisėtą veiką, vykdomą naudojantis kompiuteriais, internetu ar kitomis skaitmeninėmis priemonėmis. Tai apima nusikaltimus, kuriuose technologijos pasitelkiamos tiek kaip nusikaltimo įrankis, tiek ir kaip taikinys (McGuire & Dowling, 2013). Anot Bučiūno (2015), nusikaltimai kibernetinėje erdvėje apima telekomunikacinius, informacinius tinklus, sistemas bei elektroninę įrangą. Tačiau neretai kibernetiniai nusikaltimai apibūdinami sinonimiškais terminais: nusikaltimai internete (angl. *Internet crime*), kompiuteriniai nusikaltimai (angl. *Computer crime*), su kompiuteriais susiję nusikaltimai (angl. *Computer-related crime*), skaitmeniniai nusikaltimai (angl. *Digital crime*), nusikaltimai elektroninėje erdvėje (angl. *Electronic crime*) ir pan. Nors jais įvardijami tik specifiniai su technologijomis susiję nusikaltimai, šiame skyriuje ir darbe kibernetinių nusikaltimų sąvoka bus vartojama kaip sinonimas nusikaltimams internete. Kadangi didžioji dalis kibernetinių nusikaltimų tiesiogiai persidengia su internetine aplinka, siekiant aiškumo, nuspręsta neatskirti šių terminų. Sinonimiškus terminus galima pastebėti ir lapkričio 23 d. Europos Tarybos Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų (2001), kurią Lietuva ratifikavo 2004 metais. Konvencijos tekste minimi elektroniniai nusikaltimai, kurie originalia anglų kalba yra įvardijami kaip kibernetiniai nusikaltimai (angl. *Cybercrime*) (Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, 2001). Atkreiptinas dėmesys, kad užsienio autorių moksliniuose tyrimuose elektroninių nusikaltimų terminas yra beveik nenaudojamas.

Svarbu atsižvelgti, jog kibernetinių nusikaltimų sąvoka laikui bėgant keitėsi. Sparčiai besivystančiame pasaulyje tyrėjai ir teisėsaugos institucijos siekė apibūdinti naujas, neįprastas nusikalstamo elgesio apraiškas internete. Tačiau žmonių gyvenimui persikėlus į skaitmeninę erdvę, kasdieniniai nusikaltimai buvo lygiagrečiai vykdomi internete, todėl didžioji dalis tyrėjų ir institucijų atsisakė terminų atskyrimo. Šiuo metu akademinėje ir teisinėje srityje kibernetinis nusikalstamumas yra laikomas tęstiniu reiškiniu, apimančiu tiek tradicinius nusikaltimus, tiek technologijų pagalba palengvinamus nusikaltimus (Lusthaus, 2024). Įvairių šalių įstatyminiuose aktuose iki šiol nėra vienos visuotiniu mastu pripažintos kibernetinių nusikaltimų apibrėžties, kurios formavimą apsunkina ne tik senesni teisiniai normatyvai, bet ir skirtumai valstijų, administracinių vienetų ar net jurisdikcijų lygmeniu (Khan et al., 2022). Didžiojoje dalyje vakarų valstybių įstatymai kibernetinius nusikaltimus apibūdina šiais požymiais: veiklos neteisėtumu, skaitmeninių ar elektroninių priemonių naudojimu, įsilaužimu į skaitmeninę priemonę ar interneto tinklą, tapatybės/informacijos vagyste, sukčiavimu ar kitais nusikaltimais, susijusiais su kompiuteriais ar interneto tinklais (Khan et al., 2022). Remiantis Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos (sutr. KAM) Nacionalinės kibernetinio

saugumo būklės ataskaita (2024), nusikaltimai elektroninėje erdvėje plačiąja prasme yra apibrėžiami kaip „bet kokie nusikaltimai, kuriems įvykdyti vienaip ar kitaip buvo naudojamos kompiuterinės technologijos, o nusikaltimo faktui įrodyti turi būti taikomos specifinės nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo priemonės“. Apibrėžime yra įvardijamas elektroninės erdvės terminas, kuris šiame baigiamajame darbe kaip sinonimas bus pakeičiamas užsienio tyrimuose plačiai vartojama kibernetinės erdvės sąvoka (angl. *Cyber space*). Kibernetinės erdvės terminas taip pat apibrėžiamas Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo 2 str. 10 d. kaip „<...> aplinka, kurią sudaro kompiuteriai ir kita ryšių ir informacinių technologijų įranga ir juose sukuriami ir (arba) jais perduodami skaitmeniniai duomenys“ (2024).

Siekiant giliau suprasti nusikalstamo elgesio internete/kibernetinių nusikaltimų sampratą, yra verta pažvelgti į jos formas ir skirstymo būdus. Nors ir iki šiol nėra visuotinai pripažinto būdo klasifikuoti kibernetinius nusikaltimus, galima išskirti bent kelias praktiškai naudingas nusikalstamo elgesio tipologines sistemas (Chandra & Snowe, 2020). Remiantis Holt ir kolegų (2022) knygoje atlikta teorine analize, kibernetiniai nusikaltimai skiriami į keturias esmines kategorijas:

- Kibernetinis įsibrovimas (angl. *Cyber-trespass*) apibūdina nusikaltimus, susijusius su įsibrovimo veiksmais. Tai apima neteisėtą prisijungimą prie kito asmens kompiuterio, paskyros, duomenų bazės, svetainės ar tinklo. Šioje kategorijoje akcentuojamas kito asmens skaitmeninės nuosavybės, pavyzdžiui, slaptažodžio ar socialinio tinklo paskyros, pasisavinimas.
- Kibernetinis apgaudinėjimas ir vagystė (angl. *Cyber-deception/Theft*) apibūdina nusikaltimus, kuriais siekiama apgauti ar apvogti interneto vartotoją. Pavyzdžiui, skaitmeninių nuorodų, programų ar prietaisų naudojimas, siekiant išgauti kito asmens informaciją. Ši kategorija apima tapatybės vagystę ir pinigų išviliojimą.
- Kibernetinė pornografija (angl. *Cyber-porn*) apibūdina nusikaltimus, susijusius su neteisėto ar žalingo seksualinio pobūdžio medžiagos peržiūra bei platinimu internete. Pavyzdžiui, vaizdo ir garso įrašai, nuotraukos, svetainės, kuriose yra platinamas nepilnamečių seksualinio išnaudojimo ir smurto bei seksualinės laisvės atėmimo turinys. Šioje kategorijoje akcentuojami nusikaltimai, kurie apriboja žmogaus teisę į seksualinę laisvę.
- Kibernetinis smurtas (angl. *Cyber-violence*) apibūdina nusikaltimus, kuriais siekiama sukelti pavojų ir taikyti prievartą atskiriems asmenims ar grupėms. Pavyzdžiui, priekabiavimas, persekiojimas, šantažavimas, smurtas ir patyčios. Šioje kategorijoje

yra akcentuojami nusikaltimai, kuriais aukai sukeliamas emocinis bei psichologinis skausmas ar reputacijos pažeidimas.

Daugelis tyrėjų ir teisėsaugos institucijų pasitelkia supaprastintas kibernetinių nusikaltimų klasifikavimo sistemas (Phillips et al., 2022). Nors kyla pavojus, kad tokios sistemos gali nevisiškai atspindėti kibernetinių nusikaltimų kompleksiskumą, tačiau jos padeda paprasčiau suprasti nusikaltimų įvairovę (Phillips et al., 2022). Tas pastebima ir aptartoje Holt ir kolegų (2022) klasifikavimo sistemoje, kurios kategorijos neapimtų visų įmanomų nusikaltimų internete, pavyzdžiui, internetinio piratavimo. Nepaisant to, toks nusikalstamų veikų skirstymas į kategorijas padeda susidaryti išsamesnį vaizdą, kokio pobūdžio nusikaltimai yra vykdomi internete.

Apibendrinant, kibernetiniai nusikaltimai apibūdinami nusikalstama veikla, vykdoma prieš kompiuterį, kompiuterių tinklą, įrenginį ar kibernetinę erdvę. Šiame darbe kibernetinių nusikaltimų ir nusikaltimų internete terminai bus vartojami sinonimiškai. Kibernetinius nusikaltimus galima skirstyti į kategorijas, tačiau šiuo metu nėra vienos visuotiniu mastu priimtų kibernetinių nusikaltimų tipologinės sistemos.

1.3.2 Nusikaltėlių internete charakteristikos

Iš 651 14–18 m. amžiaus grupės mokinių, beveik trečdalis nurodė, kad bent kartą yra bandę be leidimo prisijungti prie kito asmens paskyros (Maras & Greenwood, 2024). Europos mastu atliktoje apklausoje nustatyta, jog 16–19 amžiaus jaunuolių, t. y., net 74 proc. vaikinių ir 65 proc. merginų, prisipažino bent kartą atlikę bet kokios formos nusikaltimą internete (Davidson et al., 2022). Su technologijomis susiję aspektai, tokie kaip kompiuterių veikimo išmanymas bei technologinės žinios/įgūdžiai, yra laikomi svariais kibernetinių nusikaltimų atlikimo prognoziniais veiksniais (Moore, 2010). Tai yra svarbu, nes remiantis Eurostat (2026) duomenimis, net 81,6 proc. jaunimo (16–29 m.) Lietuvoje, 2025 metais, pasižymėjo baziniais arba aukštesnio lygmens skaitmeninius įgūdžius, viršijančiais ES vidurkį. Faktoriai kaip aukštesnis pragyvenimo lygis, didesnė savikontrolė bei darbas IT sferoje, skirtingai nei tradiciniuose nusikaltimuose, yra teigiamai susiję su techninių žinių reikalaujančiais nusikaltimais internete, 16–25 m. amžiaus populiacijoje (Bekkers et al., 2025). Tai gali reikšti, jog sudėtingesni pažeidimai reikalauja kantrybės, laiko ir pastangų, priešingai nei daugelis primityvesnių nusikaltimų. Taip pat tokie nusikaltimai yra susiję psichoaktyvių medžiagų vartojimu, kompiuteriniais žaidimais bei neslopinančiu elgesiu, susijusiu su anonimiškumu internetinėje aplinkoje (Bekkers et al., 2025). Vis dėl to papildomų techninių žinių nereikalaujantys nusikaltimai internete, yra neigiamai susiję su savikontrolė bei amžiumi

(Burden, 2025). Kiti veiksniai, kaip gyvenimas su partneriu, yra neigiamai susiję tiek su kibernetiniais, tiek tradiciniais nusikaltimais (Kranenbarg et al., 2018). Palyginus su tradiciniais nusikaltėliais, kibernetinių nusikaltėlių charakteristikos skiriasi mažiau. Kibernetinėje erdvėje veikiantys teisės pažeidėjai dažniau užsiima programavimu bei veiklomis internete (Bekkers et al., 2025).

Atrandama, jog patirta viktimizacija internete prognozuoja nusikalstamą elgesį kibernetinėje erdvėje (Burden, 2025). Kitokio pobūdžio nusikaltimai internete, pavyzdžiui, susiję su intymiomis pažintimis, tarp jaunų asmenų labiau priklauso nuo bendraamžių veiksmų (Caridade & Braga, 2020). Reikėtų akcentuoti, kad seksualinis priekabiavimas, persekiojimas ir seksualinės laisvės pažeidimai taip pat būdingi ir jauniems suaugusiems, kurie turi panašius nusikaltimus įvykdančių draugų (Caridade & Braga, 2020). Tuo tarpu vaikų pornografijos nusikaltimų vykdytojai, palyginus su kitokio tipo seksualiniais nusikaltėliais, internete dažniau pasižymi parafiliniais sutrikimais, priklausomybe nuo pornografijos bei seksualinio smurto patirtimis (Elbert et al., 2021). Asmeninės charakteristikos, pavyzdžiui, psichopatijos bruožai, labiausiai siejasi su įvairiomis antisocialaus elgesio formomis internete (Moor & Anderson, 2019). Impulsyvumas ir socialinių normų nepaisymas siejasi su kibernetinėmis patyčiomis, smurtu, nelegaliu įsilaužimu į kito asmens įrenginį bei identiteto vagystėmis (Spellar & Rogers, 2022). Konkretūs psichopatijos bruožai, pavyzdžiui, piktybiškumas, žema empatija – daugiau nei kitos savybės, prognozuoja įsitraukimą į provokavimą internete (Molenda et al., 2022).

Apibendrinant, asmenys užsiimantis nusikalstamu elgesiu internete pasižymi įvairiomis charakteristikomis. Psichopatija, patirtas smurtas, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, skaitmeniniai įgūdžiai, žema/aukšta savikontrolė ir kitos charakteristikos yra susijusios su nusikalstamu elgesiu internete. Neretai nusikaltimus internete atliekantys asmenys yra paaugliai arba jauni suaugę, tačiau specifinės nusikaltėlių charakteristikos priklauso ir nuo atliekamų nusikaltimų.

1.3.3 Nusikalstamo elgesio internete problematika Lietuvoje

Remiantis Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos tyrimų duomenimis, 2017 – 2023 m. Lietuva kartu su Estija, Latvija ir Kipru, pirmavo Europos sąjungoje pagal nelegalaus turinio siuntimąsi (Cayuela et al., 2024). Lietuvos policijos pranešimu, KAM kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaitoje (2023) pabrėžiama, jog Lietuvoje nusikalstamumą elektroninėje erdvėje labiausiai lėmė sukčiavimo atvejai (LR BK 182 str.). Jie 2023 m. sudarė didžiąją dalį (50 proc.) visų elektroninėje erdvėje padarytų nusikalstamų veikų. Lietuvoje taip pat ryškėjo įprastų apsaugos priemonių veiksmingumą mažinantys sukčiavimo

būdai, pavyzdžiui, QR kodų sukčiavimas (angl. *Qishing*) ir DI generuojami balso skambučiai (Kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2023). Bendrai 2023 m. Lietuvoje buvo užfiksuoti 2 378 kibernetiniai incidentai (Kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2023).

Palyginus su 2024 metais, NKSC iš viso užregistravo 3 874 kibernetinius incidentus, t. y. apie 63 proc. daugiau nei ankstesniais metais (Kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2024). LR Ryšių reguliavimo tarnybos (sutr. RRT) 2024 m. ataskaitos duomenimis, Lietuvoje per metus buvo blokuota daugiau nei 206 tūkst. SMS žinučių su suklustotais siuntėjų vardais, o įskaitant žinutes su žalingomis nuorodomis iš viso blokuota per 3,2 mln. SMS (KAM kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2024). Europos Sąjungos kibernetinio saugumo agentūros (ENISA) 2024 m. duomenimis, sukčiavimo atakos sudarė 16 proc. visų kibernetinių incidentų ES, o Lietuvoje net 59 proc.

Pastebima, jog kibernetinių nusikaltimų problematika Lietuvoje tik auga. Tobulėjant informacinėms technologijoms, ūkinei, finansinei ir kitai veiklai sparčiai persikeliant į elektroninę erdvę, internete vykdomų nusikalstamų veikų skaičius Lietuvos Respublikoje, kaip ir visame pasaulyje, nuolat auga, bei prognozuojama, kad ir toliau augs (Lietuvos respublikos prokuratūra, 2022). Cituojant buvusią krašto apsaugos ministrę Dvilę Šakalienę: „Šie faktai rodo, kad kibernetinės atakos prieš Lietuvą, kaip ir kitas demokratines valstybes, ne tik tobulėja, bet ir tampa dažnesnės. Didelių iššūkių nacionaliniam saugumui taip pat kelia tiekimo grandinėje dalyvaujančių subjektų nepakankamas dėmesys kibernetiniam saugumui (Kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaita, 2024; 4 psl.).

Apibendrinus kelerių metų kibernetinių nusikaltimų duomenų ataskaitas, galima teigti, jog nusikaltimai kibernetinėje erdvėje vis dar išlieka aktualia problema, kuri tikriausiai nesumažės savo svarbumu nei artimoje, nei tolimoje ateityje.

1.4 Anonimiškumo vaidmuo nusikalstame elgesyje internete

Mokslinėje literatūroje sutariama, jog interneto sąlygomis užtikrinamas anonimiškumas siejasi su padidėjusia kibernetinių nusikaltimų pasireiškimo rizika. Kai kurie asmenys ne susekamumą internete naudoja kaip priemonę elgtis toksiškai ar socialiai nepriimtiniu būdu, o anonimiškumas sustiprina tokio pobūdžio veiksmus dėl galimybės neprisiimti asmeninės atsakomybės už padarytą žalą (Nitschinsk et al., 2025). Anonimiškumas internete turi glaudų ryšį su internetiniu piratavimu, smurtu, patyčiomis, vaikų pornografija bei narkotinių medžiagų pirkimu ir platinimu (Holt et al., 2022). Tyrimai rodo, kad didelė dalis jaunų suaugusiųjų, internete besidalijančių nelegaliomis skaitmeninėmis rinkmenomis, taip pat dažniau naudojami anonimiškumą užtikrinančiomis paslaugomis (Larsson et al., 2013). Verta pabrėžti, kad kitokio

pobūdžio nusikaltimai – apgaudinėjimas, vagystės bei informacijos nutekėjimas – taip pat dažniausiai įvykdomi pasitelkus anoniminės priemonės (Australijos kibernetinio saugumo komisija, 2025). Remiantis Ali & Kollwitz (2025) mokslinė literatūros apžvalga, sukčiavimui tinkluose ir svetainėse yra naudojami įvairūs skaitmeniniai įrankiai, skirti paslėpti pažeidėjų tikrąsias tapatybes bei buvimo vietas. Autorius atskleidžia, kaip anonimiškumas susijęs su romantinio sukčiavimo „verslo modeliais“. Internetiniai sukčiai pažinčių svetainėse naudoja pavogtas nuotraukas, suklaidotus vardus bei pavardes, kriptovaliutų paslaugas ar net užsienio bankų sąskaitas, siekiant apsunkinti teisėsaugos institucijų darbą (Zafar, 2025). Tuo tarpu remiantis Jardine ir kolegų tyrimu (2018), nelegalios narkotinių medžiagų platinimo rinkos, vaikų pornografijos turinio svetainės, lengvai įsigijami nelegalūs ginklai, padirbtos tapatybės kortelės, interneto vartotojų duomenų vagystės, pinigų plovimas, smurtas ir prekyba žmonėmis, tėra tik kelios iš daugelio veikų, kurias lemia šiuolaikinės anonimiškumą užtikrinančios technologijos. Akcentuotina, kad įtaką žmonių elgesiui internete daro ne tik techninis, technologijomis grįstas, bet ir subjektyvus, individualiai suvokiamas anonimiškumas. Zhang (2023) atliktame tyrime 414 asmenų užpildė suvokiamo anonimiškumo ir kibernetinės transgresijos klausimynus. Statistinė analizė parodė, jog suvokiamas anonimiškumas prognozuoja pažeidimus internete, įskaitant apgaudinėjimą, nelegalios pornografijos žiūrėjimą bei žalingą socialinių tinklų naudojimą (Zhang, 2023). Tennakoon ir kolegų (2024) moksliniame darbe nurodoma, kad suvokiamas anonimiškumas teigiamai koreliuoja su polinkiu įsitraukti į asocialų elgesį internete, pavyzdžiui, kibernetinę agresiją, nepriklausomai nuo asmens charakterio bruožų. Prie panašių išvadų prieita ir Zhao (2024) koreliaciniame tyrime, kuris atskleidė, jog suvokiamas anonimiškumas didina tikimybę įsitraukti į smurtą internete. Autoriaus teigimu, subjektyvus anonimiškumo suvokimas sukelia neslopinantį elgesį ir tokiu būdu didina kibernetinio smurto pasireiškimo riziką (Zhao, 2024). Naujausi tyrimai rodo, jog suvokiamas anonimiškumas gali veikti pažeidėjo moralines nuostatas, todėl nukrypimas nuo norminio elgesio atrodo priimtinas, pavyzdžiui, patyčių internete atvejais (Vrselja et al., 2023). Tai galima paaiškinti ankščiau aptartomis prielaidomis, jog pasireiškus tinkamoms aplinkybėms, asmens atsiribojimas nuo asmeninės tapatybės, vertybių bei moralinių nuostatų, gali sukelti neslopinantį ir taisyklės laužantį elgesį (Zimbardo, 1969).

Anonimiškumo vaidmuo pastebimas ir iš nukentėjusiųjų atžvilgio. Nair ir kolegų (2025) kokybinės analizės rezultatai parodė, jog smurto internete aukos anonimiškumą įvardija kaip vieną iš pagrindinių veiksnių, prisidėjusių prie patirtos žalos. Vienos iš tyrimo apklausoje dalyvavusių aukų teigimu: „Skriaudos sukėlėjų nesusekamumas man sukėlė didesnę nerimą, bejėgiškumo jausmą ir pyktį nei kiti nusikaltimo aspektai“. Autorių teigimu, smurto internete

atvejuose galima įžvelgti tendenciją – anonimiškumas sumažina skriaudėjų sulaikymo tikimybę ir susidūrimą su teisinėmis pasekmėmis (Nair et al., 2025). Toks nebaudžiamumas skatina nusikalsti pakartotinai bei užsiimti tolimesniu smurtu prieš kitus internetu besinaudojančius asmenis (Nair et al., 2025). Panašios išvados matomos Woodhams bei kolegų (2021) tyrime, kuriame atskleidžiamos vaikų pornografijos žiūrėtojų ir platintojų charakteristikos. Anot autorių, tamsiojo interneto naudotojai gali veikti neatskleisdami savo tikrųjų tapatybių, o tai skatina dalyvavimą neteisėtose veiklose. Prie to prisideda ne tik seksualinio pobūdžio vaikų turinio dalijimasis, bet ir bendravimas su panašiai mąstančiais asmenimis, taip pat tarpusavio veiksmų organizavimas, koordinavimas, siekiant pasislėpti nuo teisėsaugos institucijų (Woodhams et al., 2021). Tyrime pažymima, kad įtariamieji vaikų pornografijos platinimu siekia išlikti anonimais, todėl teisėsaugos institucijoms yra sunku sudaryti išsamius nusikaltėlių profilius bei numatyti veiksmų užkardymo modelius (Woodhams, et al., 2021).

Apibendrinus, kai kurie tyrėjai pabrėžia, jog anonimiškumas reikšmingai prisideda prie nusikalstamo elgesio internete. Jis gali paveikti asmens moralines nuostatas, teigiamai sietis su internetine agresija ir įvairaus pobūdžio nusikaltimais bei asocialiu elgesiu.

1.5 Psichopatijos vaidmuo nusikalstamame elgesyje internete

Nors ir ne visos psichopatinės asmenybės elgiasi socialiai nepriimtiniu būdu, patikimi moksliniai įrodymai psichopatiją sieja su įvairiais agresijos ir smurto modeliais, apimančiais žmogžudystes, seksualinius nusikaltimus bei agresiją (March, 2022), įskaitant padažnėjusį institucinį smurtą, recidyvizmą, instrumentinę bei impulsyvią agresiją (March, 2022; De Brito et al., 2021), taip pat didesnę tikimybę užsiimti asocialiu elgesiu (Hare, 2003) bei dažnesnį įsitraukimą į nusikalstamas veikas (Lee & Kim, 2022). Gillespie ir kolegų (2023) atliktoje metaanalizėje prieita išvada, jog tiek trumpalaikiu, tiek ilgalaikiu požiūriu, psichopatiją galima laikyti vienu iš stipriausių pavojaus kitiems prognostiniu veiksniu. Psichopatijos bruožų grupės, pavyzdžiui, piktybiškumas, daugiausiai siejamos su socialinio pobūdžio agresija, t. y., patyčiomis, smurtu bei provokacija (Sleep et al., 2019), o neslopinimas – impulsyviu, iš anksto neplanuotu asocialiu elgesiu (Sleep et al., 2019). Tačiau iki šiol nėra pilnai sutinkama, koku būdu ir kiek dažnai psichopatinis elgesys reiškiasi internete.

Kibernetinė psichopatija (angl. *Cyberpsychopathy*) yra naujai paplitęs ir neseniai tyrimuose pradėtas naudoti terminas, apibūdinantis asocialaus elgesio ir psichopatinį asmenybių bruožų pasireiškimą internete (Hudon et al., 2025). Įprastai apibrėžime yra įvardijami veiksmai, rodantys interneto vartotojo empatijos trūkumą, polinkį į manipuliaciją, impulsyvumą, nepagarbą, socialinių normų nesilaikymą, priekabiavimą, provokaciją bei

agresiją (Hudon et al., 2025). Remiantis Moor & Anderson (2019) sisteminės analizės išvadomis, iš visų trijų Tamsiosios Triados bruožų (makiavelizmas, psichopatija, narcisizmas), psichopatija artimiausiai siejama su įvairiais nusikalstamo elgesio atvejais internete. Šią išvadą patvirtina ir kitų autorių darbai, kuriuose psichopatija teigiamai koreliuoja su kibernetiniais nusikaltimais, ypač asmeniui veikiant anonimiškai ir stokojant atsakomybės už savo veiksmus (March, 2022). Priekabiavimas, provokacija, persekiojimas, vaikų pornografijos žiūrėjimas bei finansinis sukčiavimas interneto nusikaltimų kontekste yra sietinas su psichopatinio elgesiu (March, 2022). Verta paminėti, kad žema savikontrolė pozityviai koreliuoja su kibernetiniais nusikaltimais (Holt et al., 2022), tuo tarpu socialiai nepriimtinas elgesys internete siejasi su neslopinančiu elgesiu (Holt et al., 2022). Naujausi tyrimai rodo, jog žemi neslopinimo balai Triarchinės psichopatijos vertinimo klausimyne prognozuoja įsitraukimą į internetinį piratavimą (Satchell et al., 2021), tai atitinka prielaidą, jog kai kurie nusikaltimai internete reikalauja vidinės kontrolės ir savitvartos (Satchell et al., 2021). Iš kitos pusės, psichopatijai būdingas įžūlumas dažnai neigiamai koreliuoja arba iš viso nesisieja su bendru nusikalstamumu (Sellbom & Drislane, 2021). Galima įžvelgti indikacijas, jog būtent piktybiškumas bei įžūlumas reikšmingai prognozuoja kibernetinį smurtą (Umar et al., 2024). Tai iš esmės prieštarauja standartiniam tyrėjui požiūriui ir rodo, jog ne visais atvejais smurtas internete yra lydimas impulsyvumo. Jis gali būti ir iš anksto suplanuotų veiksmų pasekmė (Umar et al., 2024).

Apibendrinus, kai kurie tyrėjai atranda, jog psichopatija artimai siejasi su įvairaus pobūdžio nusikalstamu arba asocialiu elgesiu internete. Su psichopatija yra susijęs priekabiavimas, provokacija, persekiojimas, vaikų pornografijos žiūrėjimas, finansinis sukčiavimas, žema savikontrolė, empatijos trūkumas ir neslopinantis elgesys.

1.6 Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Remiantis apžvelgta literatūra keliamos prielaidos, jog jaunų suaugusiųjų suvokiamas anonimiškumas internete gali paveikti asmens moralines nuostatas, todėl nukrypimas nuo norminio elgesio šiais atvejais atrodo priimtinas (Vrselja et al., 2023). Dėl šios priežasties, suvokiamas anonimiškumas didina nusikalstamo elgesio tikimybę (Nitschinsk et al., 2025). Yra patikimų įrodymų, jog asmenys, pasižymintys labiau išreikštais psichopatijos bruožais, dažniau linkę nusikalsti internete (Hudon et al., 2025; Moor & Anderson, 2019). Naujausi tyrimai patvirtina, jog kibernetiniai nusikaltimai gali reikalauti techninių žinių, išankstinio planavimo, susilaikymo ar net drąsos (Bekkers et al., 2025; Satchell et al., 2021; Umar et al., 2024). Atsižvelgiant, jog anonimiškumas lemia neslopinantį elgesį, kuris moderuoja ryšį tarp psichopatijos ir provokacinio elgesio internete, taip pat kaip ir moralinio atsiribojimo bei

provokacinio elgesio internete (Wu et al., 2023), daroma prielaida, jog anonimiškumas moderuos ryšį tarp psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete.

Tyrimo tikslas – ištirti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožų sąryšį su nusikalstamu elgesiu internete.

Tyrimo klausimai:

- Kaip jaunų suaugusiųjų suvokiamas anonimiškumas bei psichopatijos bruožai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete?
- Kaip jaunų suaugusiųjų kompiuterinis raštingumas ir skaitmeninė kompetencija siejasi su nusikalstamu elgesiu internete?
- Kokie jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožų skirtumai yra pastebimi žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio internete grupėse?
- Kokie suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožų skirtumai pastebimi tarp jaunų suaugusiųjų, nė karto nepažymėjusių nusikalstamo elgesio, ir bent kartą pažymėjusių nusikalstamą elgesį internete?
- Kaip suvokiamas anonimiškumas ir psichopatijos bruožai prognozuos nusikalstamą elgesį internete?

Tyrimo uždaviniai:

1. Aprašyti jaunų suaugusiųjų demografinių rodiklių, suvokiamo anonimiškumo, psichopatijos bruožų ir nusikalstamo elgesio internete statistiką.
2. Nustatyti jaunų suaugusiųjų kompiuterinio raštingumo, skaitmeninės kompetencijos ir nusikalstamo elgesio internete ryšius.
3. Įvertinti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo, psichopatijos bruožų ir nusikalstamo elgesio internete ryšius.
4. Nustatyti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos bruožų reikšmę prognozuojant nusikalstamą elgesį internete.
5. Nustatyti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo moderacijos ryšį tarp psichopatijos bei nusikalstamo elgesio internete.

2 TYRIMO METODIKA

2.2 Tyrimo dalyviai

Atsižvelgus į analizuotą mokslinę literatūrą ir tyrimo tikslą, pasirinkta apsiriboti 18–29 m. amžiaus grupės tyrimo dalyviais. Papildomai buvo renkama informacija apie tiriamųjų demografinius rodiklius: lytį, išsilavinimą, užimtumą, t. y., darbą, studijas. Taip pat buvo pateikti klausimai apie kompiuterinio raštingumo bei skaitmeninių technologijų kompetencijas.

Tyrime taikyta patogioji netikimybinė dalyvių atranka. Iš viso internetinę apklausą užpildė 144 asmenys. Dėl atrankos kriterijų neatitikimo, pavyzdžiui, amžiaus, taip pat nesąžiningo atsakinėjimo (< 3 min.) bei atsakymų nenuoseklumo (kritinės išskirtys), buvo pašalinta 10 dalyvių. Galutinis tiriamųjų skaičius – 134, iš kurių: 93 moterys (69,4 proc.), 41 vyras (30,6 proc.). Dalyvių amžius svyravo nuo 19 iki 29 metų ($M = 24,02$; $SD = 2,52$).

Didžioji dalis tiriamųjų pažymėjo turintys bakalauro išsilavinimą – 65 asmenys (48,5 proc.), antroje vietoje pagal dažnumą įvardijamas pagrindinis/vidurinis išsilavinimas – 56 asmenys (41,8 proc.). Tik vienas respondentas nurodė turintis profesinį išsilavinimą (0,7 proc.) ir dvylika – magistro išsilavinimą (9 proc.). Atsižvelgiant į netolygią duomenų sklaidą, išsilavinimo kintamasis tolimesnėms statistinėms analizėms bus perkoduotas į dvi grupes. Aukštesniojo išsilavinimo (bakalauro ir magistro) – 77 asmenys (57,5 proc.) bei žemesniojo išsilavinimo (pagrindinio/vidurinio ir profesinio) – 57 respondentai (42,5 proc.).

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių asmenų tuo pačiu metu studijuoja ir dirba – 68 (50,7 proc.). Kiek mažiau tiriamųjų tik studijuoja – 38 (28,4 proc.) arba tik dirba – 22 (16,4 proc.). Yra tik keturi (3 proc.) nestudijuojantys ir nedirbantys tyrimo dalyviai, o du asmenys (1,5 proc.) apskritai nenurodė užimtumo. Tolimesnėse statistinėse analizėse tiriamieji pagal užimtumą bus skirstomi į dirbančius – 90 asmenų (68,2 proc.) ir nedirbančius – 42 asmenys (31,8 proc.).

2.2 Tyrimo instrumentai

Demografinės charakteristikos. Tiriamiesiems buvo pateikti papildomi klausimai, siekiant nustatyti imties charakteristikas, reikalingas atsakyti į tyrimo klausimus. Pabrėžtina, kad demografiniai rodikliai, pavyzdžiui, amžius (18–29 m.), buvo svarbūs faktoriai atrankos kriterijams atitikti. Tyrimo dalyviai internetinėje anketoje įvardijo savo lytį, amžių, išsilavinimą bei užimtumą. Atskiroje 5 balų Likerto tipo skalėje (1 – labai prastai; 5 – labai gerai) įvertino savo kompiuterinio raštingumo bei skaitmeninių žinių/įgūdžių kompetencijas.

Suvokiamo anonimiškumo skalė (PAS) yra Hite ir kolegų (2014) sukurtas penkių teiginių klausimynas, kurio paskirtis – įvertinti asmens suvokiamą anonimiškumą nurodytoje

situacijoje ar kontekste. Skirtingai nei ankstesnės metodikos, PAS taikoma nesiremiant techniniais anonimiškumo aspektais, o subjektyvia vertinamojo patirtimi. Todėl šią skalę galima pritaikyti pasirinktame kontekste, pavyzdžiui, internete ar kibernetinėje erdvėje.

Skalę sudaro penki teiginiai, pavyzdžiui: „Esu įsitikinęs, kad kiti manęs neatpažįsta“. Tyrimo dalyvių paprašyta nurodyti, kiek jie sutinka ar nesutinka su kiekvienu teiginiu pateiktame kontekste ar scenarijuje. Atsakymai koduoti pasitelkiant 7 balų Likerto tipo skalę, diapazone nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 7 (visiškai sutinku). Aukšti skalės balai rodo asmens įsitikinimą, jog jo (jos) veiksmai nesisieja su asmenine tapatybe, t. y., daugiau išreikštą suvokiamą anonimiškumą. Anot Hite ir kolegų (2014), kontekstinis scenarijus gali būti sukurtas bei adaptuotas specifiniam tyrimui, priklausomai nuo jo tikslo ir teorinių prielaidų. Šiame tyrime pasirinktas kontekstas – „naudojimasis informacinėmis ir ryšių technologijomis“. Juo siekiama įvertinti tyrimo dalyvių suvokiamą anonimiškumą internete, kuris gali prieinamas įvairiomis skaitmeninėmis priemonėmis, pavyzdžiui, planšete, telefonu ar kompiuteriu. Naujausia kibernetinio nusikalstamumo indekso skalė (žr. 30 psl.) apima plataus masto kibernetinius nusikaltimus, t. y., vykdomus ir įrenginiuose, ir jų išorėje, todėl toks kontekstas padeda geriau įvertinti suvokiamo anonimiškumo koreliaciją su aplinka bei priemonėmis, kuriomis ir yra vykdomi kibernetiniai nusikaltimai.

Skalės autorių ir šio tyrimo PAS skalės vidinio suderinamumo Cronbach α lygmenys pavaizduoti 2 lentelėje. Papildomai atlikus tiriamąją faktorių analizę (žr. 5 priedas), duomenų tinkamumas tolimesnei analizei buvo pagrįstas Barletto sferiškumo kriterijaus p reikšme ($p < 0,001$) ir Kaiserio–Meyerio–Olkinio matu (0,792). Tik vienam komponentui būdinga savybinė vertė, didesnė už KMO 1-ąjį kriterijų (3,362). Šis vienintelis komponentas paaiškino 67,25 proc. visos kintamųjų dispersijos, taip patvirtindamas skalės vienmatę struktūrą. Ši statistinė analizė patvirtina išverstos PAS skalės konstrukto validumą. Tokius rezultatus paantrina ir

2 lentelė. *Suvokiamo anonimiškumo skalės vidinis suderinamumas*

	Cronbach α (Hite et al, 2014)	Cronbach α (Šio tyrimo)
Suvokiamo anonimiškumo skalė	0,82	0,87

instrumento autoriai, teigdami, jog PAS yra laikomas vienmačiu instrumentu, fiksuojančiu tik vieną konkretų konstruklą – anonimiškumą (Hite et al., 2014).

Skalė prieinama viešam naudojimui moksliniams tikslams be autorių sutikimo. Kadangi klausimynas nebuvo išverstas ir standartizuotas Lietuvos populiacijai, klausimyną iš anglų kalbos išvertė darbo autorius, o korekcijas atliko darbo vadovė bei keli nepriklausomi asmenys.

Triarchinės psichopatijos vertinimo klausimynas (angl. *Triarchic Psychopathy measure, TriPM*) – tai visame pasaulyje plačiai naudojama psichopatijos vertinimo priemonė, taikoma tiek mokslinėje, tiek klinikinėje srityje (Patrick, 2022). Tyrimo instrumentą sudaro trys skalės, paremtos triarchinės psichopatijos modelio pagrindiniais fenotipiniais konstruktais: piktybiškumu, įžūlumu ir neslopinimu (Patrick et al., 2009). TriPM iš viso apima 58 teiginius, į kuriuos tiriamieji yra prašomi atsakyti, pažymint geriausiai juos apibūdinančius atsakymus. Atsakymai koduojami 4 balų Likerto tipo skale, diapazone nuo 0 (Neteisingai) iki 3 (Teisingai). Šis klausimynas leidžia apskaičiuoti ir atskirų skalių balus, ir bendrą psichopatijos įvertį.

Lietuvos įstatymų pažeidėjų imtyje atliktas tyrimas parodė, kad TriPM pasižymi aukštais vidinio suderinamumo rodikliais: neslopinimas (Cronbach $\alpha = 0,83$), piktybiškumas (Cronbach $\alpha = 0,65$), įžūlumas (Cronbach $\alpha = 0,82$) (Sellbom et al., 2018). Apskritai, metodika plačiai pripažįstama dėl tvirtų psichometrinių savybių (Dongen et al., 2016). Šio tyrimo ir užsienio autorių TriPM vidinio suderinamumo Cronbach α lygmenys pavaizduoti 3 lentelėje.

3 lentelė. *Triarchinės psichopatijos vertinimo klausimyno vidinis suderinamumas*

	Cronbach α (Dongen et al., 2016)	Cronbach α (Šio tyrimo)
TriPM	0,80	0,87

TriPM klausimyną iš anglų į lietuvių kalbą išvertė bei jo pritaikomumą Lietuvos populiacijai tikrino daugelis tyrėjų (Laurinavičius et al., 2020; Sellbom et al., 2018). Dabartinė lietuviškoji klausimyno versija buvo išversta glaudžiai bendradarbiaujant su metodikos autoriumi (Patrick, 2010). Patikimumo ir validumo kriterijai sėkmingai pritaikyti Lietuvos populiacijai ir gali būti efektyviai naudojami tolimesniems tyrimams (Sellbom et al., 2018). Klausimyno autorius leidžia be papildomo sutikimo naudoti metodiką moksliniais tikslais. Šiam tyrimui lietuviška TriPM versija gauta tiesiogiai iš vertėjo A. Laurinavičiaus.

Kibernetinių nusikaltimų indeksas (angl. *Cyber Crime Index, CyCi*) – tai skalė, skirta įvertinti nusikalstamą elgesį, įvykdomą skaitmeninėje erdvėje ar išorinių įrenginių pagalba, atsižvelgiant į šiuolaikinių technologijų vaidmenį (Rightley et al., 2023). CyCi yra atnaujinta kompiuterinių nusikaltimų indekso (angl. *Computer Crime Index, CCI*) ir jo papildymo (*CCI-R*) versija. Instrumento autoriai rekomenduoja tyrimuose naudoti CyCi, bet ne senesnes jos

versijas, siekiant užtikrinti tikslesnį įvertinimą pastarojo laikmečio technologijų kontekste (Rightley et al., 2023). Klausimyną sudaro 26 teiginiai, pavyzdžiui: „Be leidimo ar nelegaliai naudojotės belaidės prieigos tašku (t. y., kito asmens Wi-Fi tinklu)“. Teiginiai yra koduojami 5 balų Likerto tipo skale, priklausomai nuo to, kada paskutinį kartą pasireiškė nusikalstamas elgesys, diapazone nuo 1 (niekada) iki 5 (per pastarąjį mėnesį). Atsakant į teiginius, tiriamųjų prašyta atsižvelgti, ar veikos buvo vykdomos savanoriškai ir be teisinio pagrindo, t. y., ne darbo ar mokymosi tikslais.

Kai kurie CyCi teiginiai apima nusikalstamas veikas, reikalaujančias specializuotų žinių bei įgūdžių, pavyzdžiui, kaip atlikti paskirstytos paslaugos trikdymo ataką (angl. *DDoS*) prieš kito asmens sistemą ar įrenginį. Kadangi šis tyrimas vykdytas su bendra jaunų suaugusiųjų populiacija, verta atsižvelgti, jog minėti skalės teiginiai geriau pritaikomi neatsitiktinei imčiai. Anot Hite ir kolegų (2022), iš vidutinio jaunuolio kasdieniai kibernetiniai nusižengimai (angl. *Cyber deviance*) nereikalauja aukštų techninių kompetencijų. Tokį nusikalstamą elgesį, kaip internetinį piratavimą ar grasinančio pobūdžio žinučių siuntimą, gali atlikti ir techninių kompetencijų neturintis asmuo (Hilt et al., 2022). Tačiau CyCi neapima daugelio panašaus pobūdžio kibernetinių nusižengimų, kurie yra aktualūs ir Lietuvos populiacijai, pavyzdžiui, nelegalaus internetinio piratavimo (Cayuela et al., 2024). Remiantis tarptautine jaunimo nusikaltimų tyrimų metodologine praktika, pabrėžiama, jog tyrimo instrumentai privalo sietis su tiriamosios populiacijos vietine kultūra bei elgesio specifika (Junger-Tas et al., 2012). Taigi, siekiant geriau suderinti skalę su tyrimo imtimi, buvo nuspręsta įtraukti 5 papildomus teiginius. Toks metodikos adaptavimas prie tiriamo fenomeno ar populiacijos yra puikiai žinomas ir priimtinas kriminologijos studijų krypties procesas (Schmidt et al., 2021). Daugelis autorių savo tyrimuose ne kartą sėkmingai modifikavo CyCi skalę, siekdami ją pritaikyti imties charakteristikoms (Rightley et al., 2023).

Galutinę, tyrimo populiacijai adaptuotą skalės versiją, sudaro 31 teiginys. 5 papildomi teiginiai apima labiau „tradicinius“ nusikaltimus, kurie gali būti atliekami skaitmeninėje erdvėje: internetinį piratavimą, nelegalaus turinio pornografinės medžiagos stebėjimą, psichoaktyviųjų medžiagų pirkimą/pardavimą, nepadoraus/grasinančio turinio žinučių siuntimą, lankymąsi nelegaliose interneto svetainėse. Toliau pateikiami originalaus autoriaus, šio tyrimo originalios ir adaptuotos CyCi skalių vidinio suderinamumo Cronbach α lygmenys. Palyginimai pavaizduoti 4 lentelėje. Papildomai sugretinus šio tyrimo adaptuotos ir originalios CyCi skalės vidurkius, galima išvelgti naujai įtrauktų teiginių poveikį.

4 lentelė. Kibernetinio nusikalstamumo indekso vidinis suderinamumas

	Originali (Rightley et al., 2023)	Originali (Šio tyrimo)	Adaptuota (Šio tyrimo)
	Cronbach α	Cronbach α	Cronbach α
CyCi	0,88	0,94	0,93

Atlikus Wilcoxon kriterijaus analizę, pastebimi statistiškai reikšmingi skirtumai ($Z = -8,33$; $p < ,001$) tarp skalių vidurkių. Net 88 (65,7 proc.) tyrimo dalyvių įverčių vidurkiai adaptuotoje skalėje yra aukštesni nei originalioje, o 34 (25,4 proc.) tiriamųjų rezultatai nepakito. Vadinasi, akivaizdžiai daugiau tiriamųjų į naujai įtrauktus teiginius atsakė teigiamai.

Svarbu pabrėžti, jog tikriausiai tokie aukšti vidinio suderinamumo Cronbach α lygmenys šio tyrimui adaptuotoje ir originalioje skalėje pasireiškia todėl, nes duomenys yra pasiskirstę nenormaliai. Kaip matoma 2-oje priedų lentelėje, adaptuotos CyCi skalės asimetrijos (5,23) bei eksceso (33,5) rodikliai nepatenka į $(-2 + 2)$ normos intervalą. Tai pastebima ir pažvelgus į Shapiro-Wilk ($p = ,001$) bei Kolmogorov'o-Smirnov'o ($p = ,001$) testus. Kadangi didžioji dalis tiriamųjų pažymėjo nė karto neįvykdę kibernetinių nusikaltimų, dėl duomenų variacijos trūkumo skalės kintamieji pozityviai koreliuoja tarpusavyje. Tai patvirtinama atlikus ir tiriamąją faktorių analizę, kurioje gauta koreliacijų matrica nebuvo teigiamai apibrėžta. Papildomai pabandžius atlikti „JASP“ faktorių analizę su polichorine koreliacija (angl. *Polychoric correlation*), rezultatai taip pat nebuvo teigiamai apibrėžti. Dėl ryškaus „grindų efekto“, būdingo vertinant sunkius nukrypimus bendrojoje populiacijoje, negalima nustatyti CyCi konstrukto validumo. Tačiau tokie rezultatai yra įprasti kriminologinio pobūdžio tyrimuose, kuriuose normatyvinės imtys pagal kriminogeninius veiksnius neatitinka duomenų normalumo prielaidos (Marcus, et al., 2023). Šiame tyrime tolimesnėms analizėms vykdyti pasirinkta apsiriboti adaptuotos CyCi skalės vidinio suderinamumo rodikliu. Taip pat, įvertinus, jog papildomi kintamieji padidino originalios CyCi skalės teigiamų atsakymų kiekį, galima teigti, kad adaptuota skalė pasižymi geresniu turinio validumu nei originalioji, bent jau šio tyrimo jaunų suaugusiųjų bendroje populiacijoje Lietuvoje.

Skalė prieinama viešam naudojimui moksliniams tikslams be autorių sutikimo. Kadangi klausimynas iki šiol nebuvo standartizuotas Lietuvos populiacijai ir išverstas į lietuvių kalbą, jį iš anglų kalbos išvertė darbo autorius, o korekcijas atliko darbo vadovė bei keli nepriklausomi asmenys.

2.3 Tyrimo eiga

Tyrimas buvo atliekamas anoniminės apklausos būdu 2026 m. vasario–kovo mėnesiais. Internetinė anketa pateikta „*Microsoft Forms*” programoje ir platinama įvairiuose socialiniuose tinkluose (*Facebook, Reddit*), platformose (*Steam*) bei internetinėse bendruomenėse (*r/Lietuva, VU paštas, kompiuterinių žaidimų grupė*). Pirmiausiai tyrimo dalyviai turėjo susipažinti su informuoto sutikimo forma, kurioje informuojama apie tyrimo tikslą, procedūrą, trukmę, dalyvavimo sąlygas, rizikas bei konfidencialumo ir duomenų tvarkymo įsipareigojimus. Formos pabaigoje buvo nurodyti darbo autoriaus ir vadovės kontaktai, kuriais dalyviai galėjo kreiptis, iškilus su tyrimu susijusiems klausimams. Patvirtinus savanorišką dalyvavimą bei susipažinimą su informacija informuoto sutikimo formoje, dalyviai galėjo pradėti pildyti apklausą. Anketą sudarė keturios sekcijos. Pirmoji – demografinės charakteristikos (lytis, amžius, išsilavinimas, užimtumas) ir papildomi teiginiai (kompiuterinis raštingumas, skaitmeninė kompetencija). Antroji – suvokiamo anonimiškumo skalės teiginiai. Trečioji – triarchinės psichopatijos vertinimo klausimynas. Ketvirtoji – kibernetinių nusikaltimų indekso teiginiai. Vidutiniškai internetinės apklausos pildymas užtruko 13 minučių. Iš viso duomenų rinkimas vyko šešias savaites. Pasibaigus šiam etapui, atlikta rezultatų analizė bei interpretacija. Tyrimo metu surinkti ir statistinei analizei naudoti duomenys buvo koduojami atsitiktiniais skaičiais ir saugomi slaptažodžiu, specialiai tyrimui skirtoje duomenų bazėje. Tiesioginę prieigą prie tyrimo duomenų turėjo tik tyrimo vykdytojas.

2.4 Duomenų analizė

Tyrimo duomenų analizei bei rezultatų apskaičiavimui naudotasi Socialinių mokslų statistinio paketo (angl. *Statistical Package for Social Sciences*) 27-osios versijos programa. Pirmiausiai atlikta aprašomoji statistinė analizė, apskaičiuojant visų skalių vidurkius ir standartinius nuokrypius. Vėliau patikrintas pagrindinių kintamųjų (PAS, TriPM, CyCi) ir adaptuotos CyCi skalės vidinis suderinamumas, apskaičiuojant Cronbach α koeficientus. Papildomai patikrintas Lietuvos populiacijai nestandartizuotų skalių (PAS, adaptuotos CyCi) konstrukto validumas, atliekant tiriamąją faktorių analizę. Taip pat, pasitelkus „JASP“ programą, atlikta adaptuotos CyCi skalės faktorių analizė su polichorine koreliacija. Duomenų normalumas buvo tikrinamas, remiantis Kolmogorov‘o-Smirnov‘o testu, eksceso ir asimetrijos rodikliais. Testų rezultatai parodė, kad PAS ir TriPM skalių duomenys neatitinka normaliojo skirstinio prielaidos (žr. 2 priedą), tačiau eksceso ir asimetrijos rodikliai patenka į normos ribas ($-2 + 2$). Tuo tarpu adaptuota CyCi skalė visais rodikliais indikuoja apie nenormalų duomenų pasiskirstymą (žr. 2 priedą). Vidurkių palyginimams tarp demografinių kintamųjų grupių

panaudotas neparametrinis Mann-Whitney rangų sumų kriterijus. Kruskal-Wallis testu patikrinti skirtumai tarp trijų nusikalstamo elgesio grupių vidurkių. Sąsajoms tarp nepriklausomų ir priklausomų kintamųjų apskaičiuoti taikytas Spearman koreliacijos koeficientas. Vėliau, nusikalstamo elgeio prognostiniams veiksniams atrasti, atlikta binarinė regresinė analizė. Naudojantis PROCESS macro 5.0 versija (Hayes, 2025), atlikta moderacinė analizė, siekiant patikrinti, ar suvokiamas anonimiškumas moderuoja ryšį tarp psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete.

3 REZULTATAI

3.1 Aprašomoji statistika

Nustatytas suvokiamo anonimiškumo skalės įverčių vidurkis: $M = 3,37$ ($SD = 1,18$). Suvokiamas anonimiškumas statistiškai reikšmingai nesiskyrė tarp lyčių ($U = 1861$; $Z = -0,22$; $p = 0,82$). Ta pati situacija pastebėta ir tarp žemesniojo bei aukštesniojo išsilavinimo grupių ($U = 1804$; $Z = -1,76$; $p = 0,07$). Dirbantys ir nedirbantys tiriamieji taip pat reikšmingai neišsiskyrė suvokiamu anonimiškumu ($U = 1747$; $Z = -0,69$; $p = 0,48$), o amžius nesisiejo su PAS skale ($r = 0,00$; $p = 0,98$).

Nustatyti triarchinės psichopatijos vertinimo klausimyno ir jos trijų skalių įverčių vidurkiai: psichopatiškumas ($M = 1,93$; $SD = 0,25$), įžūlumas ($M = 2,42$; $SD = 0,42$), piktybiškumas ($M = 1,62$; $SD = 0,39$), neslopinimas ($M = 1,65$; $SD = 0,38$). Vyrai pasižymėjo statistiškai reikšmingai aukštesniais įverčiais nei moterys visose trijose TriPM skalėse: įžūlumas ($U = 1435$; $Z = -2,27$; $p = 0,02$), piktybiškumas ($U = 1273$; $Z = -3,06$; $p = 0,002$), neslopinimas ($U = 1434$; $Z = -2,28$; $p = 0,02$). Reikšmingų skirtumų nepastebėta tarp žemesniojo ir aukštesniojo išsilavinimo grupių psichopatiškumo ($U = 2130$; $Z = 0,28$; $p = 0,77$) ir trijų psichopatijos skalių įverčių. Dirbantys ir nedirbantys jauni suaugusieji neišsiskyrė psichopatijos įverčiais ($U = 1656$; $Z = -1,41$; $p = 0,254$), o amžius reikšminga nesisiejo su psichopatiškumu ($r = 0,08$; $p = 0,33$), tačiau glaudžiai koreliavo su piktybiškumo skale ($r = 0,17$; $p = 0,03$).

Nustatytas adaptuotos Kibernetinių nusikaltimų indekso skalės įverčių vidurkis: $M = 1,22$ ($SD = 0,39$). Nusikalstamas elgesys statistiškai reikšmingai skyrėsi tarp lyčių ($U = 1273$; $Z = -3,08$; $p = 0,002$). Vyrai ($M = 1,34$; $SD = 0,52$) pasižymėjo aukštesniu nusikalstamu elgesiu nei moterys ($M = 1,17$; $SD = 0,30$). Žemesniojo ir aukštesniojo išsilavinimo ($U = 1840$; $Z = -1,61$; $p = 0,10$) bei dirbantys ir nedirbantys ($U = 1833$; $Z = -0,27$; $p = 0,78$) tyrimo dalyviai statistiškai reikšmingai neišsiskyrė nusikalstamu elgesiu. Amžius taip pat statistiškai reikšmingai nesisiejo su nusikalstamu elgesiu ($r = 0,26$; $p = 0,76$).

Toliau pateikiami labiausiai tyrimo imtyje paplitę kibernetiniai nusikaltimai (5 lentelė). Dažniausias kibernetinis nusikaltimas – internetinis piratavimas ($M = 3,37$; $SD = 1,83$). Kiek mažiau tiriamųjų pažymėjo, jog be leidimo prisijungė prie kito asmens socialinių tinklų ar el. pašto paskyros ($M = 1,70$; $SD = 1,12$), nelegaliai naudojos belaidės prieigos tašku ($M = 1,66$; $SD = 1,07$) ir be kito asmens žinios atspėjo socialinės paskyros slaptažodį ($M = 1,48$; $SD = 0,91$). Mažiausiai tiriamųjų pažymėjo, jog įsigijo pavogtą saugomą asmens

5 lentelė. *Dažniausi kibernetiniai nusikaltimai tyrimo imtyje*

CyCi kintamasis	<i>M</i>	%	<i>SD</i>
Internetinis piratavimas	3,35	65,7%	1,82
Prisijungimas prie paskyros be leidimo	1,70	38,8%	1,11
Nelegalus belaidės prieigos taško naudojimas	1,66	33,6%	1,06
Slaptažodžio atspėjimas	1,48	29,9%	0,90
Tinklo/sistemos apsaugos apėjimas	1,24	11,0%	0,81
Lankymasis nelegaliose svetainėse	1,19	9,00%	0,65
Puldinėjimas žinutėmis, el. laiškais	1,17	11,1%	0,54

Pastaba. Lentelėje pateikiami adaptuotos CyCi kintamųjų dažnumo palyginimai.

sveikatos informaciją ($M = 1,03$; $SD = 0,27$) bei įsigijo vogtą asmenį identifikuojančią informaciją ($M = 1,04$; $SD = 0,31$). Palyginus atskirų kibernetinių nusikaltimų dažnį pagal lytį, pastebimi statistiškai reikšmingi skirtumai. Vyrai dažniau nei moterys pažymėjo atlikę 10 skirtingų kibernetinių nusikaltimų, kurie yra pateikiami 6 lentelėje. Didžiausi vidurkių skirtumai tarp vyrų ir moterų pastebimi internetinio piratavimo (vyrų = 4,12; moterys = 3,03) ir sistemos puolimo automatizuotu įrankiu kintamuosiuose (vyrų = 1,39; moterys = 1,02). Iš viso 100 (74,6 proc.) tyrimo dalyvių bent kartą atliko kibernetinius nusikaltimus, kuomet

6 lentelė. *Atskirų kibernetinių nusikaltimų skirtumai tarp lyčių*

CyCi kintamasis	Vyrų vidurkis (<i>SD</i>)	Moterų vidurkis (<i>SD</i>)	<i>U</i>	<i>p</i>
Internetinis piratavimas	4,12 (1,52)	3,03 (1,86)	1300	0,001

Lankymasis nelegaliose svetainėse	1,41 (0,94)	1,09 (0,43)	1616	0,005
Sistemos puolimas automatizuotu įrankiu	1,39 (1,04)	1,02 (0,20)	1647	0,001
Tinklo/sistemos apsaugos apėjimas	1,49 (1,09)	1,13 (0,62)	1620	0,005
Slaptažodžio atspėjimas	1,68 (1,03)	1,39 (0,83)	1578	0,049
Paskirstytos paslaugos trikdymo ataka (DDoS)	1,24 (0,79)	1,04 (0,41)	1696	0,016
Nelegalaus turinio pornografijos žiūrėjimas	1,22 (0,88)	1,02 (0,20)	1787	0,050
Virusų kūrimas	1,20 (0,67)	1,02 (0,20)	1741	0,015
Interneto svetainės suniokojimas	1,22 (0,65)	1,03 (0,23)	1714	0,016
Puldinėjimas žinutėmis, el. laiškais	1,27 (0,63)	1,13 (0,49)	1689	0,016

*Pastaba. U – Mann-Whitney U testo rodiklis; p – statistinio reikšmingumo lygmuo. *p < 0,05. Paryškintu šriftu išskirti statistiškai reikšmingi skirtumai.*

34 (25,4 proc.) tiriamieji teigiamai nepažymėjo nė vieno adaptuotos CyCi skalės teiginio. Įvertinus duomenų sklaidą, tolimesnės analizės su priklausomu kintamuoju bus pateikiamos tyrimo dalyvius skirstant į dvi dichotomines grupes pagal medianą: žemesnio nusikalstamumo ir aukštesnio nusikalstamumo.

3.2 Kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninės kompetencijos ryšys su nusikalstamu elgesiu internete.

Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą, kaip kompiuterinis raštingumas ir skaitmeninė kompetencija siejasi su nusikalstamu elgesiu internete, pasirinkta atlikti analizę su Spearman koreliacijos koeficientu. Papildomai naudojantis Mann-Whitney U testu, nuspręsta patikrinti, ar ir kiek kompiuterinis raštingumas bei skaitmeninė kompetencija skiriasi žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupėse. Dėl ryškaus adaptuotoje CyCi skalėje pasireiškiančio

„grindų efekto“, verta atlikti papildomas analizes, išskiriant tyrimo imtį pagal nusikalstamo elgesio įverčių dalis. Kaip matoma lentelėje (žr. 4 priedas), dauguma tiriamųjų savo kompiuterinio raštingumo gebėjimus įvertino gerai arba labai gerai (79,1 proc.). Tik šeši tyrimo dalyviai (4,5 proc.) nurodė turintys prastus arba labai prastus kompiuterinio raštingumo gebėjimus. Tuo tarpu 54 (40,3 proc.) asmenys savo skaitmenines kompetencijas įvertino gerai arba labai gerai. Panašiu procentiniu pasiskirstymu 48 (35,8 proc.) tyrimo dalyviai nurodė, kad jų skaitmeninės kompetencijos yra prastos arba labai prastos. Derėtų pabrėžti, kad buvo nustatyti kompiuterinio raštingumo ($M = 4,01$; $SD = 0,84$) ir skaitmeninės kompetencijos ($M = 3,08$; $SD = 1,20$) įverčių vidurkiai.

Spearman koreliacijos koeficientai ir jų reikšmingumo lygmenys pateikti 8 lentelėje. Pastebima, kad statistiškai reikšmingų ryšių tarp kompiuterinio raštingumo, skaitmeninės kompetencijos ir adaptuotos bei originalios CyCi skalių nėra. Palyginus kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninės kompetencijos įverčius žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupėse, taip pat gauti statistiškai nereikšmingi rezultatai, kurie pateikti 9 lentelėje. Ankstesnės statistinės analizės parodė, jog vyrai dažniau nei moterys pasižymėjo nusikalstamu elgesiu skaitmeninėje erdvėje. Dėl šios priežasties nuspręsta papildomai atlikti

8 lentelė. *Skaitmeninės kompetencijos ir kompiuterinio raštingumo ryšys su kibernetiniais nusikaltimais*

Kintamasis	CyCi (adaptuota)		CyCi (originali)	
	r_s	p	r_s	p
Kompiuterinis raštingumas	0,14	0,105	0,09	0,267
Skaitmeninė kompetencija	0,10	0,222	0,10	0,225

Pastaba. r_s – Spearman koreliacijos koeficientas; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

kompiuterinio raštingumo, skaitmeninės kompetencijos ir nusikalstamo elgesio kintamųjų ryšių analizę dviejose lyčių grupėse. Padalinus imtį į vyrų ir moterų dalis, atlikta Spearman koreliacija. Atrastas statistiškai reikšmingas ($p = 0,03$) teigiamas ryšys ($r_s = 0,32$) tarp skaitmeninės kompetencijos ir adaptuotos CyCi skalės nusikalstamo elgesio vyrų imtyje. Tuo tarpu moterų imtyje nebuvo nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp skaitmeninės kompetencijos ($p = 0,44$; $r_s = -0,08$), kompiuterinio raštingumo ($p = 0,60$; $r_s = -0,05$) ir nusikalstamo elgesio.

9 lentelė. Kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninės kompetencijos dviejose CyCi grupėse

Kintamasis	<i>M(SD)</i>	Kriterijus	Grupė	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
CyCi (adaptuota)	1,22 (0,39)	Kompiuterinis raštingumas	Ž.	68	61,9	1863	-1,84	0,06
			A.	66	73,2			
		Skaitmeninė kompetencija	Ž.	68	65,1	2086	-0,72	0,47
			A.	66	69,8			
CyCi (originali)	1,16 (0,38)	Kompiuterinis raštingumas	Ž.	65	64,5	2053	-0,91	0,35
			A.	69	70,2			
		Skaitmeninė kompetencija	Ž.	65	65,5	2118	-0,57	0,56
			A.	69	69,3			

Pastaba. Ž – žemesnio nusikalstamo elgesio grupė; A – aukštesnio nusikalstamo elgesio grupė.

3.3 Suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos sąryšis su jaunų suaugusiųjų nusikalstamu elgesiu internete.

Analizuojant suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos vaidmenį jaunų suaugusiųjų nusikalstamam elgesiui internete, nuspręsta pasinaudoti neparametriniu Spearman koreliacijos koeficientu (žr. 10 lentelę). Statistiškai reikšmingų nusikalstamo elgesio ryšių su psichopatijos bendru įverčiu ir jos skalėmis, taip pat suvokiamu anonimiškumu – nėra. Papildomai buvo atlikta Mann-Whitney U rangų sumų kriterijaus analizė, siekiant pažvelgti į

10 lentelė. Kibernetinių nusikaltimų ryšys su suvokiamu anonimiškumu ir psichopatija

Kintamasis	CyCi (adaptuota)		CyCi (originali)	
	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>
Psichopatiškumas	0,11	0,19	0,15	0,07
Įžūlumas	0,12	0,15	0,15	0,07
Piktybiškumas	-0,07	0,40	-0,06	0,63
Neslopinimas	0,11	0,20	0,16	0,06
Suvokiamas anonimiškumas	0,06	0,48	0,04	0,63

įverčių skirtumus tarp kintamųjų grupių. Buvo palyginti psichopatijos ir suvokiamo anonimiškumo balai tarp žemesnio bei aukštesnio nusikalstamo elgesio adaptuotos CyCi skalės grupių. Neatrasta statistiškai reikšmingų skirtumų nei tarp psichopatijos ($p = 0,83$), nei tarp suvokiamo anonimiškumo ($p = 0,88$) balų. Taip pat patikrinta, ar psichopatija ir suvokiamas anonimiškumas skiriasi tarp asmenų, nė karto nepasižymėjusių ir bent kartą pasižymėjusių nusikalstamu elgesiu. Rezultatai parodė, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų psichopatijos ($p = 0,74$) ir suvokiamo anonimiškumo ($p = 0,47$) baluose tarp nusikalstamu elgesiu pasižymėjusių ir nepasižymėjusių tiriamųjų.

3.4 Nusikalstamą elgesį internete prognozuojantys veiksniai

Siekiant nustatyti veiksnius, savo ir kitų atžvilgiu prognozuojančius nusikalstamą elgesį internete, buvo atlikta binarinė (dvejetainė) logistinė regresija. Atsižvelgiant į tai, jog adaptuotos CyCi skalės duomenys neatitinka normalaus skirstinio prielaidos, pasirinktas būtent šis statistinės analizės metodas. Kadangi nusikalstamas elgesys statistiškai reikšmingai skyrėsi tarp vyrų ir moterų, į modelį įtrauktas lyties kintamasis. Gautas statistiškai reikšmingas modelis (žr. 11 lentelę), paaiškinantis 13,6 proc. duomenų sklaidos ($R^2 = 0,136$). Modelis 64,3 proc. tikslumu nuspėja tiriamųjų patekimą į žemesnio (61,2 proc.) ir aukštesnio (66,7 proc.) nusikalstamo elgesio grupes. Iš visų minėtų kintamųjų, tik lytis statistiškai reikšmingai savo atžvilgiu prognozuoja nusikalstamą elgesį ($p = 0,001$). Net ir kontroliuojant suvokiamą anonimiškumą bei psichopatiją, vyrams tenka beveik penkis kartus ($\beta = 4,87$) didesnė tikimybė būti priskirtiems aukštesnio nusikalstamo elgesio grupei. Papildomai, siekiant patikrinti, ar suvokiamas anonimiškumas moderuos ryšį tarp psichopatijos bei

11 lentelė. *Kibernetinių nusikaltimų prognoziniai veiksniai*

Nepriklausomas kintamasis	Priklausomas kintamasis				
	Kibernetiniai nusikaltimai				
	<i>Exp (β)</i>	<i>p</i>	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Lytis	4,87	0,001	11,4	8	0,176
Suvokiamas anonimiškumas	1,06	0,70			
Psichopatiškumas	0,46	0,34			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai yra paryškinti.

nusikalstamo elgesio skaitmeninėje erdvėje, atlikta moderacijos analizė (žr. 12 lentelė). Gautas statistiškai reikšmingas modelis ($p = 0,02$), paaiškinantis 10,7 proc. duomenų sklaidos ($R^2 = 0,107$). Psichopatija ($p = 0,525$) ir suvokiamas anonimiškumas ($p = 0,76$) savo atžvilgiu statistiškai reikšmingai neprognozuoja nusikalstamo elgesio. Nors lytis ir prognozuoja nusikalstamą elgesį ($p = 0,004$), pats sąveikos kintamasis nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,16$). Vadinasi, suvokiamas anonimiškumas nekeičia psichopatijos poveikio nusikalstamam elgesiui internete.

12 lentelė. Regresijos modelio koeficientai

Nepriklausomas kintamasis	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>	95% <i>PI</i>
Konstanta	-0,38	0,21	-1,79	0,07	[-0,81; 0,03]
Psichopatiškumas	-0,47	0,75	-0,63	0,52	[-1,95; 0,99]
Anonimiškumas	0,04	0,15	-0,30	0,76	[-0,25; 0,35]
Psich x Anonim	0,82	0,59	1,39	0,16	[-0,33; 1,98]
Lytis (kontroliuojamas)	1,19	0,41	2,86	0,004	[-0,37; 2,01]

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai yra paryškinti.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Rezultatų apžvalga. Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo ištirti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo ir psichopatijos ryšį su nusikalstamu elgesiu internete. Tam buvo išsikelti penki tyrimo uždaviniai. Patikrinti skirtumai tarp jaunų suaugusiųjų demografinių charakteristikų ir suvokiamo anonimiškumo, psichopatijos bei nusikalstamo elgesio internete. Analizuoti ryšiai tarp jaunų suaugusiųjų kompiuterinio raštingumo gebėjimų, skaitmeninės kompetencijos ir nusikalstamo elgesio internete. Nagrinėtas jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo ir nusikalstamo elgesio internete ryšys. Kaip ir jaunų suaugusiųjų psichopatijos bei nusikalstamo elgesio internete ryšys. Sąsajoms ir skirtumams įžvelgti buvo lyginamos žemesnio, aukštesnio nusikalstamo elgesio grupės, taip pat ir asmenys bent kartą padarę, nei karto nepadarę nusikaltimus internete. Atradus jaunų suaugusiųjų psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete skirtumus tarp lyčių, nusikalstamo elgesio ryšiais lyginti tarp lyčių ir tolimesnėse analizėse. Nustatyta, kas jaunų suaugusiųjų imtyje prognozuoja nusikalstamą elgesį internete. Atlikta moderacinė analizė, siekiant patikrinti ar suvokiamas anonimiškumas gali moderuoti ryšį tarp psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete.

Tyrime nustatyta, jog suvokiamas anonimiškumas reikšmingai nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete tiek bendroje jaunų suaugusiųjų imtyje, tiek tarp jaunų vyrų ir moterų. Suvokiamas anonimiškumas nesiskiria tarp žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupių. Suvokiamas anonimiškumas nesiskiria tarp nei karto nepasižymėjusių nusikalstamu elgesiu ir bent kartą pasižymėjusių nusikalstamu elgesiu jaunų suaugusiųjų. Psichopatija reikšmingai nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete. Psichopatijos balai nesiskiria tarp žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupių. Psichopatija nesiskiria tarp nei karto nepasižymėjusių nusikalstamu elgesiu ir bent kartą pasižymėjusių nusikalstamu elgesiu jaunų suaugusiųjų. Jauni vyrai nuo jaunų moterų skiriasi aukštesniais psichopatijos bruožais. Kaip ir aukštesniu įžūlumu, piktybiškumu ir neslopinimu. Jauni vyrai be ko išsiskiria ir aukštesniu nusikalstamu elgesiu internete, išskirtinai, dažnesniu internetiniu piratavimu, lankymusi nelegaliose svetainėse, tinklo/sistemos užpuolimu automatizuotu įrankiu, tinklo/sistemos apsaugos apėjimu, slaptažodžio atspėjimu, paskirstytos paslaugos trikdymo atakos vykdymu, nelegalaus turinio pornografijos žiūrėjimu, virusų kūrimu, interneto svetainės niokojimu, puldinėjimu žinutėmis ar elektroniniais laiškais. Jaunų vyrų skaitmeninės kompetencijos įverčiai teigiamai siejasi su nusikalstamu elgesiu, kas nėra pastebima moterų imtyje. Nustatyta, jog lytis savo ir kitų atžvilgiu gali prognozuoti 13,6 proc. nusikalstamo elgesio internete.

Skirtingai nei panašiose užsienio mokslinės literatūros tyrimuose, šiame tyrime, jaunų suaugusiųjų imtyje, suvokiamas anonimiškumas reikšmingai nesisiejo su nusikalstamu elgesiu internete (Zhang, 2023). Akcentuotina, jog nei užsienio, nei Lietuvos mokslinėje literatūroje nebuvo atlikta nei vieno tyrimo su PAS ir CyCi tyrimo instrumentų deriniu. Tačiau iš dalies panašūs atradimai pastebimi Vrsleja ir kolegų (2023) tyrimo rezultatuose, kuriose nebuvo nustatyta reikšmingo tiesioginio ryšio tarp suvokiamo anonimiškumo ir dažnesnio įsitraukimo į patyčias internete. Vis dėl to tyrime buvo atrastas teigiamų nuostatų moderacinis ryšys tarp suvokiamo anonimiškumo ir patyčių internete (Vrsleja et al., 2023). Atsižvelgtina, jog daugelyje tyrimų anonimiškumas neturi tiesioginio sąryšio su nusikalstamu elgesiu internete, bet dažniau atlieka moderatorius arba mediatorius vaidmenį, pavyzdžiui tarp moralinio atsiribojimo, provokacinio elgesio ar neslopavimo internete efekto (Wu et al., 2023; Zhao, 2024). Taip pat tokie rezultatai gali būti paaiškinami maža tyrimo imtimi ir netolygiu respondentų pasiskirstymu skirtingose tiriamųjų grupėse. Apskritai, šiuo metu nėra atlikta pakankamai tyrimų suvokiamo anonimiškumo ir nusikaltimų internete tema. Daugelis tyrėjų dėmesį skiria faktinio, o ne suvokiamo anonimiškumo nagrinėjimui, arba tik netiesioginiam anonimiškumo vaidmeniui nusikaltimų internete kontekste (Cheung et al., 2021).

Šiame tyrime, jaunų suaugusiųjų imtyje, psichopatija nesisiejo su nusikalstamu elgesiu internete. Verta pabrėžti, jog tokie rezultatai nėra tipiniai, nes daugelyje užsienio autorių tyrimų psichopatija turi teigiamą ryšį su kibernetiniais nusikaltimais, nusikalstamu elgesiu internete (Hudon et al., 2025; March, 2022; Moor & Anderson, 2019). Net ir vyrų grupėje atradus reikšmingus psichopatijos skirtumus bei kontroliavus lytį dvejetainės regresinės analizės modelyje, psichopatija neprognozavo nusikalstamo elgesio internete. Taip pat atsižvelgtina, jog nei užsienio, nei Lietuvos mokslinėje literatūroje nebuvo atlikta nei vieno tyrimo su TriPM ir CyCi tyrimo instrumentų deriniu. Mokslinėje literatūroje randama ganėtinai nedaug tyrimų, kurie neatrastu ryšio tarp psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete (March, 2022). Pavyzdžiui, Modic ir kolegų (2018) atliktame tyrime buvo nagrinėjamas psichopatijos ir sukčiavimo internete ryšys. Tyrėjai atrado, jog psichopatija nesisieja su draudimo pildymo išmokos pobūdžio sukčiavimu internete (Modic et al., 2018). Tačiau šiame tyrime yra tikėtina, kad tokie rezultatai gali būti paaiškinami maža tyrimo imtimi ir netolygiu respondentų pasiskirstymu skirtingose tiriamųjų grupėse. Pastebima, jog psichopatija *beveik* statistiškai reikšmingai koreliavo su nusikalstamu elgesiu. Tikėtina, jog tyrimai su didesniu tyrimo dalyvių skaičiumi parodytų stipresnius statistinius ryšius. Verta atsižvelgti, jog šio tyrimo moterų grupėje pastebimi žemesni nei vidutiniai psichopatijos įverčiai, o vyrų grupėje – aukštesni nei vidutiniai. Tokia duomenų sklaida galėjo lemti nereikšmingus ryšius.

Mokslinėje literatūroje pripažįstama, jog vyrai vidutiniškai demonstruoja aukštesnius psichopatijos bruožus nei moterys, tai patvirtinama ir šiuo tyrimu (Coid et al., 2009). Vyrai, palyginus su moterimis, pasižymi aukštesniais TriPM įžūlumo, piktybiškumo ir neslopavimo skalių įverčiais (Patrick et al., 2009). Didelis kiekis tyrimų rodo, jog vyrai yra dažniau linkę atlikti įvairaus pobūdžio nusikaltimus internete (Donner, 2016; Moon et al., 2013). Naujausi tyrimai patvirtina ir šio darbo rezultatus, kad išskirtinai internetinis piratavimas yra labiau paplitęs tarp vyrų (Whitman et al., 2024; Whitman & Cox, 2025). Derėtų pabrėžti, kad aukštesnių skaitmeninių kompetencijų reikalaujantys nusikaltimai, pavyzdžiui, įsilaužimas į kito asmens įrenginį, sistemos ar tinklo užpuolimas automatizuotu įrankiu, tinklo ar įrenginio apsaugos apėjimas, dažniau pasireiškia vyrų populiacijoje (Holt et al., 2022).

Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos. Vienas iš pagrindinių tyrimo trūkumų yra žemas tyrimo dalyvių skaičius. Panašaus pobūdžio tyrimai jaunų suaugusiųjų populiacijose, naudojantis CyCi skale, buvo atlikti su didesnėmis, pavyzdžiui, 600 tiriamųjų imtimis (Rightley et al., 2023). Atkreiptinas dėmesys, jog šiame tyrime suvokiamas anonimiškumas ir psichopatija *beveik* statistiškai reikšmingai koreliavo su nusikalstamu elgesiu. Tikėtina, jog tyrimai su didesne, bent 200 – 300 tiriamųjų dydžio imtimi, parodytų stipresnius statistinius ryšius. Kitas trūkumas – nereprezentatyvi imtis lyties, išsilavinimo, darbingumo, psichopatijos ir nusikalstamo elgesio internete grupėse. Netolygus jaunų vyrų ir moterų pasiskirstymas galėjo lemti statistiškai nereikšmingus rezultatus su PAS, TriPM ir adaptuota CyCi skalėmis. Taip pat kaip ir buvo pastebėta metodinėje tyrimo dalyje, reikšmingas kiekis skalės teiginių nebuvo deramai pritaikyti atsitiktinei populiacijai, nes kai kuriuos teiginius teigiamai pažymėjo vos keli procentai dalyvių. Nors ir papildomai į CyCi skalę įtraukti teiginiai, pavyzdžiui, internetinis piratavimas, susilaukė daugiausiai dėmesio, dėl itin netolygios duomenų sklaidos nebuvo galima patikrinti skalės konstrukto validumo. Pabrėžtina, kad nors ir CyCi skale buvo tiriamas nusikalstamas elgesys, teiginiai veikiau buvo suformuluoti pagal kriminologinės, o ne psichologinės mokslinės srities standartus. Todėl verta atsižvelgti, jog ateityje vykdant panašaus pobūdžio tyrimus, nusikalstamas elgesys ar pažeidimai internete gali būti vertinami alternatyviais tyrimo instrumentais, pavyzdžiui, Kibernetinės agresijos motyvacijos ir deviacijos klausimynu (angl. *Cyber Motivations for Aggression and Deviance, Cyber-MAD*) ar Neslopavimo internete vertinimo klausimynu (angl. *The Measure of Online Disinhibition, MOD*). Papildomai, naudojantis šio tyrimo metodika, yra rekomenduojama atlikti tyrimus su bendrąja suaugusiųjų imtimi. Šiuolaikiniai moksliniai tyrimai rodo, kad ne tik jauni suaugę, bet ir vyresnio amžiaus asmenys, taip pat ir paaugliai, yra linkę nusikalsti internete. Kadangi prieš atliekant tyrimą, PAS ir CyCI metodikos nebuvo išverstos ir standartizuotos Lietuvos

populiacijai, verta atlikti pakartotinius vertimus ir patikrinti skalių suderinamumą skirtingoms Lietuvos piliečių imtims.

IŠVADOS

1. Jaunų suaugusiųjų suvokiamas anonimiškumas nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete. Jis nesiskiria tarp jaunų suaugusiųjų, nė karto nepasižymėjusių nusikalstamu elgesiu ir bent kartą pasižymėjusių nusikalstamu elgesiu internete. Tarp žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupių nenustatyta suvokiamo anonimiškumo skirtumų.
2. Jaunų suaugusiųjų psichopatijos bruožai nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete, tačiau jaunų suaugusių vyrų psichopatijos bruožai teigiamai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete. Psichopatijos bruožai nesiskiria tarp jaunų suaugusiųjų, nė karto nepasižymėjusių nusikalstamu elgesiu ir bent kartą pasižymėjusių nusikalstamu elgesiu internete. Žemesnio ir aukštesnio nusikalstamo elgesio grupės nepasižymi skirtingais psichopatijos bruožais.
3. Jaunų suaugusiųjų kompiuterinis raštingumas ir skaitmeninė kompetencija nesisieja su nusikalstamu elgesiu internete, tačiau jaunų suaugusių vyrų skaitmeninė kompetencija teigiamai siejasi su nusikalstamu elgesiu internete.
4. Jaunų suaugusiųjų lytis prognozuoja įsitraukimą į nusikalstamą elgesį internete. Jauni suaugę vyrai dažniau nei moterys pasižymi nusikalstamu elgesiu internete. Yra beveik penkis kartus didesnė tikimybė, jog vyrai bus priskirti aukštesnio nusikalstamo elgesio grupei nei moterys.
5. Jauniems suaugusiems vyrams būdingi aukštesni psichopatijos bruožai nei jaunoms suaugusioms moterims. Jauni suaugę vyrai pasižymi didesniu įžūlumu, piktybiškumu ir neslopinimu, lyginant su jaunomis suaugusiomis moterimis.
6. Jaunų suaugusiųjų suvokiamas anonimiškumas neatlieka moderatoriaus vaidmens tarp psichopatijos bruožų ir nusikalstamo elgesio internete.

LITERATŪRA

A. Alavi, M., Garg, A. & Wanigatunga, N. (2025). The relationships between Dark Tetrad traits and adolescent cyberbullying and cybertrolling with online time and life satisfaction as moderators. *Discover Psychology*, 5, 29. <https://doi.org/10.1007/s44202-025-00351-6>

Aleksandras Krasnovas, (2001). anonimas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta 2025 m. spalio 23 d., internetinė prieiga: <https://www.vle.lt/straipsnis/anonimas/>

Ali, S., & Kollwitz, E. (2025). Online Romance Scams as a Business Model: The Strategic Expansion of Fraud Networks. *ResearchGate*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18245.77282>

Al-shatnawi, F. A. E., Ababneh, A. M. T., Elemery, F. M., Rayan, A., & Bageas, M. H. (2024). Prevalence of cyberbullying perpetration and cyberbullying victimization among nursing students in Jordan. *SAGE open nursing*, 10. <https://doi.org/10.1177/23779608241256509>

Armstrong, H. L., & Forde, P. J. (2003). Internet anonymity practices in computer crime. *Information management & computer security*, 11(5), 209-215. <https://doi.org/10.1108/09685220310500117>

Australijos kibernetinio saugumo komisija (2025). Annual Cyber Threat Report 2024-2025. *ASD*. Internetinė prieiga: <https://www.cyber.gov.au/about-us/view-all-content/reports-and-statistics/annual-cyber-threat-report-2024-2025>

Bekkers, L. M. J., Moneva, A., & Leukfeldt, E. R. (2025). Distinct group, distinct traits? A comparison of risk factors across cybercrime offenders, traditional offenders and non-offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, 1–25. <https://doi.org/10.1080/13218719.2025.2546311>

Bossler, A. M., & Berenblum, T. (2019). Introduction: new directions in cybercrime research. *Journal of Crime and Justice*, 42(5), 495-499. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2019.1692426>

Bučiušas, G. (2015). Terminų vartojimas tiriant nusikalstamas veikas elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui. *Public Security and Public Order*, (13). Internetinė prieiga: <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5814>

Burden, M. (2023). The Cybercrime Victim-Offender Overlap: Evaluating Predictors for Victims, Offenders, Victim-Offenders, and Those Who are Neither. *Victims & Offenders*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/15564886.2022.2159598>

Burkell, J.A. (2006). Anonymity in Behavioural Research: Not Being Unnamed, but Being Unknown. *University of Ottawa Law and Technology Journal*, 3(1), 189-203.

Cayuela, B. D., Djail R. A., Wajzman N. (2024). Online Copyright Infringement in the European Union films, Music, Publications, Software and TV (2017 – 2023). *European Union Intellectual Property Office*. <https://doi.org/10.2814/3685063>

Caridade, S. M. M., & Braga, T. (2020). Youth cyber dating abuse: A meta-analysis of risk and protective factors. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 14(3). <https://doi.org/10.5817/cp2020-3-2>

Chandra, A., & Snowe, M. J. (2020). A taxonomy of cybercrime: Theory and design. *International Journal of Accounting Information Systems*, 38, 100467. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2020.100467>

Cheung, C. M., Wong, R. Y. M., & Chan, T. K. (2021). Online disinhibition: conceptualization, measurement, and implications for online deviant behavior. *Industrial Management & Data Systems*, 121(1), 48-64. <https://doi.org/10.1108/IMDS-08-2020-0509>

Chui, R. (2014). A multi-faceted approach to anonymity online: Examining the relations between anonymity and antisocial behaviour. *Journal For Virtual Worlds Research*, 7(2). <https://doi.org/10.4101/jvwr.v7i2.7073>

Coid, J., Yang, M., Ullrich, S., Roberts, A., & Hare, R. D. (2009). Prevalence and correlates of psychopathic traits in the household population of Great Britain. *International journal of law and psychiatry*, 32(2), 65-73. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2009.01.002>

Cooke, D. J., & Michie, C. (2001). Refining the construct of psychopathy: towards a hierarchical model. *Psychological assessment*, 13(2), 171. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.13.2.171>

Cooke, D. J., Michie, C., Hart, S. D., & Clark, D. A. (2004). Reconstructing psychopathy: Clarifying the significance of antisocial and socially deviant behavior in the diagnosis of psychopathic personality disorder. *Journal of personality disorders*, 18(4), 337-357. <https://doi.org/10.1521/pedi.2004.18.4.337>

Council of Europe. (2001). *Convention on Cybercrime* (ETS No. 185). Internetiné prieiga: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185>

Cunnington, T. (2023). Online anonymity. *EBSCO Research Starters*. Internetiné prieiga: <https://www.ebsco.com/research-starters/information-technology/online-anonymity>

De Brito, S.A., Forth, A.E., Baskin-Sommers, A.R. *et al.* (2021). Psychopathy. *Nat Rev Dis Primers* 7, 49. <https://doi.org/10.1038/s41572-021-00282-1>

DeMarsico, D., Bounoua, N., Miglin, R., & Sadeh, N. (2022). Aggression in the digital era: Assessing the validity of the cyber motivations for aggression and deviance scale. *Assessment*, 29(4), 764-781. <https://doi.org/10.1177/1073191121990088>

Donner, C. M. (2016). The Gender Gap and Cybercrime: An Examination of College Students' Online Offending. *Victims and Offenders*, 11(4), 556-577. <https://doi.org/10.1080/15564886.2016.1173157>

Driessen, J., van Baar, J. M., Sanfey, A. G., Glennon, J. C., & Brazil, I. A. (2021). Moral strategies and psychopathic traits. *Journal of abnormal psychology*, 130(5), 550. <https://doi.org/10.1037/abn0000675>

Elbert, M. J., Drury, A. J., & DeLisi, M. (2021). Child Pornography Possession/Receipt Offenders: Developing a Forensic Profile. *Psychiatry, Psychology and Law*, 29(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1904447>

Festinger, L., Pepitone, A., & Newcomb, T. M. (1963). Some Consequences of De-individuation in a Group. In N. J. Smelser & W. T. Smelser (Eds.), *Personality and social systems* (pp. 125-135). <https://doi.org/10.1037/11302-012>

Fleck A. (2024). Estimated cost of cybercrime worldwide 2017-2028. *Statista*. Internetinè prieiga: <https://www.statista.com/forecasts/1280009/cost-cybercrime-worldwide/>

Fox, J., & Rooney, M. C. (2015). The Dark Triad and trait self-objectification as predictors of men's use and self-presentation behaviors on social networking sites. *Personality and Individual Differences*, 76, 161-165. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.017>

Gillespie, S. M., Jones, A., & Garofalo, C. (2023). Psychopathy and dangerousness: An umbrella review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 100, 102240. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102240>

Hare, R. D. (2003). Psychopathy checklist—revised. *Psychological assessment*. <https://doi.org/10.1037/t01167-000>

Hoang N, Pishva D (2014) Anonymous communication and its importance in social networking. *16th international conference on advanced communication technology (ICACT)*, 34-39. <https://doi.org/10.1109/ICACT.2014.6778917>

Holt, T., Bossler, A., & Seigfried-Spellar, K. (2022). Cybercrime and digital forensics: An introduction. *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9780429343223>

Huang, G., & Li, K. (2016). The effect of anonymity on conformity to group norms in online contexts: A meta-analysis. *International journal of communication*, 10, 18-18. Internetinè prieiga:

<https://www.researchgate.net/publication/290482420> The effect of anonymity on conformity to group norms in online contexts A meta-analysis

Hudon A, Harvey E, Nicolas S, Dufour M, Guérin-Thériault C, Bérubé-Fortin J, Combey I, Yue YC, Perreault A, Borduas Pagé S, MacDermott V. (2025). Defining Cyberpsychopathy: An Integrative Review. *JMIR Ment Health*. <https://doi.org/10.2196/75167>

Yang, J., Wang, N., Gao, L., & Wang, X. (2021). Deviant peer affiliation and adolescents' cyberbullying perpetration: Online disinhibition and perceived social support as moderators. *Children and youth services review*, 127, 106066. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106066>

Ibrahim, S., Nnamani, D., & Okosun, O. (2021). Types of Cybercrime and Approaches to Detection. *IOSR Journal of Computer Engineering*, 23(5), 24-26. <https://doi.org/10.9790/0661-2305022426>

Youth IGF Project (2013). Global perspectives on online anonymity. *Childnet International*. Internetinè prieiga: https://www.childnet.com/wp-content/uploads/2016/12/global_perspectives_on_online_anonymity.pdf

Yu, M., & Riddle, K. (2022). An experimental test of the effects of digital content permanency on perceived anonymity and indirect effects on cyber bullying intentions. *Social Media Society*, 8(1). <https://doi.org/10.1177/20563051221087255>

Jain, A. K., Sahoo, S. R., & Kaubiyal, J. (2021). Online social networks security and privacy: comprehensive review and analysis. *Complex & Intelligent Systems*, 7(5), 2157-2177. <https://doi.org/10.1007/s40747-021-00409-7>

Jardine, E. (2018). Tor, what is it good for? Political repression and the use of online anonymity-granting technologies. *New media & society*, 20(2), 435-452. <https://doi.org/10.1177/1461444816639976>

Kaur, S., & Randhawa, S. (2020). Dark web: A web of crimes. *Wireless Personal Communications*, 112, 2131-2158. <https://doi.org/10.1007/s11277-020-07143-2>

Khan, S., Saleh, T., Dorasamy, M., Khan, N., Leng, O. T. S., & Vergara, R. G. (2022). A systematic literature review on cybercrime legislation. *F1000Research*, 11, 971. <https://doi.org/10.12688/f1000research.123098.1>

Kim, Y., Kim, K. I., & Kim, H. (2025). Social observation differentially affects prosocial learning of selfish and prosocial people. *Frontiers in Psychology*, 16, 1440302. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1440302>

Kim, M., Ellithorpe, M., & Burt, S. A. (2023). Anonymity and its role in digital aggression: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 72,1–11. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2023.101856>

Lapidot-Lefler, N., & Barak, A. (2012). Effects of anonymity, invisibility, and lack of eye-contact on toxic online disinhibition. *Computers in human behavior*, 28(2), 434-443. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.10.014>

Larsson, S., Svensson, M., & Kaminski, M. D. (2013). Online piracy, anonymity and social change: Innovation through deviance. *Convergence*, 19(1), 95-114. <https://doi.org/10.1177/1354856512456789>

Lee, Y., & Kim, J. (2022). Psychopathic traits and different types of criminal behavior: An assessment of direct effects and mediating processes. *Journal of Criminal Justice*, 80, 101772. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2020.101772>

Li, B., Erdin, E., Gunes, M. H., Bebis, G., & Shipley, T. (2013). An overview of anonymity technology usage. *Computer Communications*, 36(12), 1269-1283. <https://doi.org/10.1016/j.comcom.2013.04.009>

Li, X. (2014). Phenomenal exploration into impact of anonymity on law and order in cyberspace. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 22(2), 102-123. Internetinė prieiga: <https://hrcak.srce.hr/136817>

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 122 straipsnio ir priedų pakeitimo ir Kodekso papildymo XIV-2080 straipsnių įstatymas (2023). TAR, 11218.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2024). Nacionalinė kibernetinio saugumo būklės ataskaita. *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)*. ISSN 2783-7009. Internetinė prieiga: https://www.nksc.lt/naujienos/pristatyta_2023_m_nacionaline_kibernetinio_saugumo.html

Lietuvos Respublikos Prokuratūra (2022). Nusikaltimai elektroninėje erdvėje. Internetinė prieiga: <https://www.prokuraturos.lt/lt/veikla/baudziamasis-persekiojimas/nusikaltimai-elektronineje-erdveje/185>

Lim, D., Zo, H., & Lee, D. (2011). The value of anonymity on the internet. In *Service-Oriented Perspectives in Design Science Research: 6th International Conference*, 452-464. https://doi.org/10.1007/978-3-642-20633-7_33

Lusthaus, J. (2012). Trust in the world of cybercrime. *Global crime*, 13(2), 71-94. <https://doi.org/10.1080/17440572.2012.674183>

Lusthaus, J. (2024). Reconsidering Crime and Technology: What Is This Thing We Call Cybercrime?. *Annual Review of Law and Social Science*, 20(1), 369-385. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-041822-044042>

Maras, K., & Greenwood, J. (2024). Cyber offending in adolescence: The role of knowledge and experiences online on propensity to engage in unauthorised access. *Computers in Human Behavior Reports*, 16, 100492. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2024.100492>

March, E. (2022). Psychopathy: Cybercrime and cyber abuse. In *Psychopathy and crisis*. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811419-3.00015-7>

Marx, G. T. (1999). What's in a Name? Some Reflections on the Sociology of Anonymity. *The Information Society*, 15(2), 99–112. <https://doi.org/10.1080/019722499128565>

McGuire, M., & Dowling, S. (2013). Cyber crime: A review of the evidence. *Home Office Research report*, 75, 1-35. Internetinė prieiga: <https://www.gov.uk/government/publications/cyber-crime-a-review-of-the-evidence>

Molenda, Z. A., Marchlewska, M., Rogoza, M., Michalski, P., Górska, P., Szczepańska, D., & Cislak, A. (2022). What makes an Internet troll? On the relationships between temperament (BIS/BAS), Dark Triad, and Internet trolling. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 16(5). <https://doi.org/10.5817/cp2022-5-11>

Moon, B., McCluskey, J. D., McCluskey, C. P., & Lee, S. (2013). Gender, general theory of crime and computer crime: An empirical test. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(4), 460-478. <https://doi.org/10.1177/0306624X11433784>

Moor, L., & Anderson, J. R. (2019). A systematic literature review of the relationship between dark personality traits and antisocial online behaviours. *Personality and individual differences*, 144, 40-55. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.02.027>

Moore, R. (2010). Cybercrime: Investigating high-technology computer crime. Routledge. ISBN 978-1-4377-5582-4 (pbk). Internetinė prieiga: file:///C:/Users/pc/Downloads/10.4324_9781315721767_previewpdf.pdf

Nacionalinis kibernetinio saugumo centras (2025). Tarpinės stoties paslauga (Proxy). Internetinė prieiga: https://www.nksc.lt/rekomendacijos/tarpines_stoties_paslauga_proxy.html

Nair, A. S., Anand, N., & Sharma, M. K. (2025). Lived experiences of individuals with cyberviolence: Understanding the nature of the dark side of social media use. *Industrial Psychiatry Journal*, 34(3), 456-462. https://doi.org/10.4103/ipj.ipj_67_2

Nitschinsk, L., Tobin, S. J., Varley, D., & Vanman, E. J. (2023). Why Do People Sometimes Wear an Anonymous Mask? Motivations for Seeking Anonymity

Online. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 0(0).
<https://doi.org/10.1177/01461672231210465>

Oxford University Press. (b. d.). Anonymity. Iš *Oxford Advanced Learner's Dictionary*.
Žiūrėta 2026 m. sausio 9 d., internetinė prieiga:
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/anonymity>

Palano, D. (2025). The Science of Crowds: A Genealogical Analysis of Gustave Le Bon's Collective Psychology. *Genealogy*, 9(2), 38. <https://doi.org/10.3390/genealogy9020038>

Patrick, C. J. (2022). Psychopathy: Current knowledge and future directions. *Annual Review of Clinical Psychology*, 18(1), 387-415. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-072720-012851>

Patrick, C. J., Fowles, D. C., & Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and psychopathology*, 21(3), 913-938. <https://doi.org/10.1017/S0954579409000492>

Perenc, L. (2022). Psychopathic personality disorder and cybercriminality: an outline of the issue. *Current Issues in Personality Psychology*, 10(4).
<https://doi.org/10.5114/cipp.2022.114205>

Phillips, K., Davidson, J. C., Farr, R. R., Burkhardt, C., Caneppele, S., & Aiken, M. P. (2022). Conceptualizing cybercrime: Definitions, typologies and taxonomies. *Forensic sciences*, 2(2), 379-398. <https://doi.org/10.3390/forensicsci2020028>

Pinsonneault, A., & Heppel, N. (1997). Anonymity in group support systems research: A new conceptualization, measure, and contingency framework. *Journal of Management Information Systems*, 14(3), 89-108. <https://doi.org/10.1080/07421222.1997.11518176>

Postmes, T., & Spears, R. (1998). Deindividuation and antinormative behavior: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 123(3), 238-259. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.123.3.238>

Rainie, L., Kiesler, S., Kang, R., Madden, M., Duggan, M., Brown, S., & Dabbish, L. (2013). Anonymity, privacy, and security online. *Pew research center*, 5. Internetinė prieiga:
<http://pewinternet.org/Reports/2013/Anonymity-online.aspx>

Rightley, C. E., Seigfried-Spellar, K. C., & Rogers, M. K. (2023). Revisiting the Computer Crime Index-Revised (CCI-R): Assessing Individual Differences and Cyber-deviant Behavior Two Decades Later. *International Journal of Cyber Criminology*, 17(1), <https://doi.org/10.5281/zenodo.4766607>

Saleem, J., Islam, R., & Kabir, M. A. (2022). The anonymity of the dark web: A survey. *Ieee Access*, 10, 33628-33660. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3161547>

Sanz-García, A., Gesteira, C., Sanz, J., & García-Vera, M. P. (2021). Prevalence of psychopathy in the general adult population: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 12, 661044. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.661044>

Sardá, T., Natale, S., Sotirakopoulos, N., & Monaghan, M. (2019). Understanding online anonymity. *Media, Culture & Society*, 41(4), 557-564. <https://doi.org/10.1177/01634437198420>

Satchell, L. P., Corr, P. J., & Latzman, R. D. (2021). Pirates with Psychopathic Personalities? The role of sub-clinical and normative traits in illegal streaming and downloading of media. *Journal of Research in Personality*, 104158. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2021.104158>

Sellbom, M., & Drislane, L. E. (2021). The classification of psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 59, 101473. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101473>

Sellbom, M., & Drislane, L. E. (2021). The classification of psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 59. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101473>

Shah, K. (2024). UK VPN extension usage – Who uses it and why?. *YouGov*. Internetinė prieiga: <https://yougov.com/en-gb/articles/49746-uk-vpn-usage-who-uses-it-and-why>

Sirola, A., Savolainen, I., & Oksanen, A. (2024). Who uses the dark web? Cross-national and longitudinal evidence on psychosocial, behavioral, and individual predictors. *Personality and Individual Differences*, 227, 112709. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2024.112709>

Sleep, C. E., Weiss, B., Lynam, D. R., & Miller, J. D. (2019). An examination of the Triarchic Model of psychopathy's nomological network: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 71, 1–26. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2019.04.005>

Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321-326 <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>

Tennakoon, H., Betts, L., Chandrakumara, A., Saridakis, G., & Hand, C. (2024). Exploring the effects of personal and situational factors on cyber aggression. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 18(3). <https://doi.org/10.5817/cp2024-3-7>

Thomaz, F., Salge, C., Karahanna, E., & Hulland, J. (2020). Learning from the Dark Web: leveraging conversational agents in the era of hyper-privacy to enhance marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48, 43-63. <https://doi.org/10.1007/s11747-019-00704-3>

Turkle S (1995) Life on the Screen: Identity on the Age of the Internet. *London: Weidenfeld & Nicolson*. Internetinė prieiga: <https://archive.org/details/lifeonscreeniden00turk>

Udriš, R. (2016). Cyber deviance among adolescents and the role of family, school, and neighborhood: A cross-national study. *International Journal of Cyber Criminology*, 10(2), 127. <https://doi.org/10.5281/zenodo.163393>

Umar, K., Khan, S., Zia, K., Tehniyyat, H., & Shah, I. (2024). Impact of Triarchic Personality Traits on Cyberbullying Perpetration: Mediating Role of Attitudes Towards Cyberbullying. *Multicultural Education*, 10(8). <https://doi.org/10.5281/zenodo.13355746>

Vrselja, I., Lacković, D., & Lotar Rihtarić, M. (2023). Perceived anonymity and cyberbullying: what happens when there is a lack of social influence?. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 59(2), 31-42. <https://doi.org/10.31299/hrri.59.2.3>

Wachs, S., Wright, M. F., & Vazsonyi, A. T. (2019). Understanding the overlap between cyberbullying and cyberhate perpetration: Moderating effects of toxic online disinhibition. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 29(3), 179-188. <https://doi.org/10.1002/cbm.2116>

Walker, B. R., Jackson, C. J., & Sovereign, G. (2020). Disinhibition predicts both psychopathy and entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing Insights*, 14, e00208. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2020.e00208>

Wang, L., Jiang, S., Zhou, Z., Fei, W., & Wang, W. (2024). Online disinhibition and adolescent cyberbullying: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 156, 107352. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107352>

Wang, X., Wang, W., Qiao, Y., Gao, L., Yang, J., & Wang, P. (2022). Parental phubbing and adolescents' cyberbullying perpetration: A moderated mediation model of moral disengagement and online disinhibition. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(7-8), NP5344-NP5366. <https://doi.org/10.1177/0886260520961877>

Weulen Kranenbarg, M., Ruiter, S., Van Gelder, J. L., & Bernasco, W. (2018). Cyber-offending and traditional offending over the life-course: An empirical comparison. *Journal of developmental and life-course criminology*, 4(3), 343-364. <https://doi.org/10.1007/s40865-018-0087-8>

Whitman, K. M., & Cox, J. (2025). The rising tide of piracy: the influence of social roles, risks and norms on illegal consumption. *Frontiers in Behavioral Economics*, 4, 1631329. <https://doi.org/10.3389/frbhe.2025.1631329>

Whitman, K., Murad, Z. & Cox, J. (2024). Psychological Reactance to Anti-Piracy Messages explained by Gender and Attitudes. *J Bus Ethics* 194, 61–75. <https://doi.org/10.1007/s10551-023-05597-5>

Woodhams, J., Kloess, J. A., Jose, B., & Hamilton-Giachritsis, C. E. (2021). Characteristics and Behaviors of Anonymous Users of Dark Web Platforms Suspected of Child Sexual Offenses. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.623668>

Wu, B., Xiao, Y., Zhou, L., Li, F., & Liu, M. (2023). Why individuals with psychopathy and moral disengagement are more likely to engage in online trolling? The online disinhibition effect. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 45(2), 322-332. <https://doi.org/10.1007/s10862-023-10028-w>

Wu, S., Lin, T. C., & Sis, J. F. (2017). Examining the antecedents of online disinhibition. *Information Technology & People*, 30(1), 189-209. <https://doi.org/10.1108/ITP-07-2015-0167>

Zhang, Q. (2023). The Effect of Perceived Anonymity on Online Transgressions: The Moderating Role of Moral Excuses. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 12, 9–14. <https://doi.org/10.54097/ehss.v12i.7584>

Zhao, Z. (2024). The Effect of Perceived Anonymity on Cyberbullying. *8th International Seminar on Education, Management and Social Sciences (ISEMSS)*. 859–868. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-297-2_104

Zimbardo, P. G. (1969). The human choice: Individuation, reason, and order versus deindividuation, impulse, and chaos. *Nebraska Symposium on Motivation*, 17, 237–307

Zodynas.lt. (n. d.). Anoniminis. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Internetinė prieiga: <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/a/anoniminis>

Modic, D., Palomäki, J., Drosinou, M., & Laakasuo, M. (2018). The dark triad and willingness to commit insurance fraud. *Cogent Psychology*, 5(1), 1469579. <https://doi.org/10.1080/23311908.2018.1469579>

PRIEDAI

1 priedas. Dirbtinio intelekto (DI) naudojimo deklaracija.

Studento/ės vardas ir pavardė: Rokas Čekavičius

Baigiamojo darbo tema: Suvokiamo anonimiškumo ir psichopatiškumo vaidmuo jaunų suaugusiųjų nusikalstamam elgesiui internete

Vadovaudamasis/i „*Dirbtinio intelekto naudojimo Vilniaus universitete gairėmis*“, patvirtinu, kad rengdamas/a šį baigiamąjį darbą:

1. **Prisiimu atsakomybę** už viso darbe pateikto turinio kūrimą ir jo originalumą. Patvirtinu, kad generatyvinio DI įrankiai buvo naudojami tik kaip pagalbinė priemonė, o ne kaip darbo bendraautoris ar autorius.
2. **Atlikau turinio patikrą (validaciją).** Visa DI pateikta informacija buvo patikrinta pirminiuose šaltiniuose.
3. **Užtikrinau duomenų saugą.** Į DI sistemas nekėliau konfidencialių tyrimo duomenų, asmens duomenų ar nepublikuotos medžiagos.

Darbe dirbtinis intelektas panaudotas:

Naudojimo sritis	Panaudotas / nenaudotas	Panaudoti DI įrankiai	Kita svarbi informacija
Literatūros paieškai	☒ Panaudota ☐ Nenaudota	Gemini 3.0 Deep Think GPT-5.0	☒ Patvirtinu, kad susipažinau su pirminiais į darbą įtrauktais literatūros šaltiniais
Tyrimo stimulinės medžiagos kūrimui	☒ Panaudota ☐ Nenaudota	Gemini 3.0 Deep Think	

Santraukos vertimui į anglų kalbą	☒ Panaudota ☐ Nenaudota	Gemini 3.1 Pro	
Gramatinių klaidų paieškai	☐ Panaudota ☒ Nenaudota		
Kita... <i>[įrašykite]</i>	☐ Panaudota ☒ Nenaudota		

Data: 2026/05/13

2 priedas. Skalių vidinis suderinamumas, Kolmogorov'o-Smirnov'o kriterijus, asimetrijos ir eksceso koeficientai, histogramos.

	Kolmogorov'o Smirnov'o kriterijus (p)	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas
PAS	,001	,510	-,060
TriPM (bendras)	,009	,464	-,295
Piktybiškumas	,071	,305	,237
Įžūlumas	,001	,789	,490
Neslopinimas	,001	,955	1,04
CyCi (adaptuota)	,001	5,23	33,5
CyCi (originalus)	,001	5,55	35,8

3 priedas. Informuoto sutikimo forma.

Sveiki!

Esu Rokas Čekavičius, Vilniaus universiteto Teisės psichologijos magistro studijų programos 2 kurso studentas. Šiuo metu atlieku baigiamojo darbo tyrimą, kuriuo siekiu atskleisti jaunų suaugusiųjų suvokiamo anonimiškumo, asmenybės bruožų ir veiklos elektroninėje erdvėje ryši. Darbo vadovė prof. Ilona Laurinaitytė.

Kviečiu tyrime dalyvauti 18 - 29 metų amžiaus asmenis. Tyrimo trukmė iki 20 min.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Net ir Jums sutikus dalyvauti, galėsite iš tyrimo pasitraukti bet kuriuo metu - išjungdami puslapį kuriame atsakinėjate, ar nepaspaudę „Pateikti” puslapio/anketos pabaigoje.

Tyrimas yra anoniminis. Bet kokia tyrimo metu surinkta informacija išliks konfidenciali. Taip pat surinkti tyrimo duomenys bus naudojami tik apibendrinti ir tik moksliniais tikslais.

Kontaktai: Jei turite klausimų ar pageidaujate detalesnės informacijos apie tyrimą, galite kreiptis: Tyrimo vykdytojas – Rokas Čekavičius, el. paštas: rokas.cekavicius@fsf.stud.vu.lt

Kadangi Lietuvos kontekste **tyrimų šia tema beveik nėra**, Jūsų dalyvavimas yra be galo svarbus ir gali suteikti naudingos informacijos ateities tyrėjams!

Dalyvavimui tyrime yra reikalingas Jūsų sutikimas. Susipažinę su aukščiau pateikta informacija, apačioje pasirinkite, ar sutinkate dalyvauti tyrime: TAIP/NE

4 priedas. Kompiuterinio raštingumo ir skaitmeninių technologijų kompetencijų dažniai

	Kompiuterinis raštingumas		Skaitmeninė kompetencija	
	N	%	N	%
Labai prastai	2	1,5 %	13	9,7 %
Prastai	4	3,0 %	35	26,1 %
Vidutiniškai	22	16,4 %	32	23,9 %
Gera	68	50,7 %	36	26,9 %
Labai gerai	38	28,4 %	18	13,4 %

5. priedas. PAS faktorinė analizė

Faktoriaus pavadinimas	Svoris	Paaiškinama dispersijos
Mano tapatybė yra žinoma kitiems	0,865	67,2
Kiti tikriausiai žino, kas aš esu	0,866	
Kiti mane lengvai atpažįsta	0,828	
Tikiu, jog mano tapatybė išlieka paslėpta	0,744	
Esu įsitikinęs (-usi), kad kiti nežino, kas aš esu	0,792	